

IZR. TANÜGYI ÉRTESÍTŐ

A szerkesztésért felelős: Kornfeld Gyula.

Megjelenik minden hó 1-én. — Kiadja az „Orsz. Izr. Tanító-egyesület.” — Előfizetési ár nem tagok számára egész évre 4 korona. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Győri Adolf egyesületi pénztárhoz, VI. Eötvös-utca 6. szám, küldendők. Szerkesztőségi iroda: VII., Sip-utca 12. szám.

Tartalom: Egyetemes hitoktatási tanterv. — Egyetemes hitoktatási tanterv. Kivonat a jegyzőkönyvekből. — A vigasztalás. Irta Léderer Ábrahám. — Kísérleti pedagógia és didaktika. Irta Dőri S. Zsigmond. — Az énektanítás az elemi iskolában. Irta Blau Henrik. — A túlterhelés és hitoktatás. Irta Knopfler Sándor. — Kisebb közlemények. Irta Rózsa Ede. — Tárcsa. A sz'fira napjaira. Irta Klein Mór József. — Egyesületi élet. — Nekrológ Szilasi Móric. Irta dr. Rubinyi Mózes. — Hírek isk. életéből. — Vegyesek. — Hirdetések

Egyetemes hitoktatási tanterv.

Négy havi odaadó, lelkes munkásság után a tantervjavaslat megbirálására kiküldött bizottság e napokban befejezte munkásságát. A szakiskolák tantervének kivételével átvizsgálta az egész javaslatot. A legkisebb részlete is kitérő alapossággal megvitatta az egész anyagot, megállapította a javaslat hibáit és tévedéseit és ezek javítására gyakorlati tanácsokkal szolgált. Ezt a becses, eredményes munkásságot, úgyszintén a vidéki tantestületek véleményes javaslatait az elnökség június hó első felében memorandumba foglaltatja majd össze és ezt, mint a zsidó tanítóság véleményét, be fogjuk terjeszteni a tanterv megállapítására alakult Országos Bizottsághoz. Tagjaink és a nyilvánosság számára pedig e munkálatot lapunk júliusi számában mellékletként fogjuk kinyomatni. Ezzel egyelőre egyesületünk eleget tett annak az önként magára vállalt feladatnak, melynek elvégzése az ügy országos fontosságánál fogva kötelessége volt.

De nem hisszük, hogy ezzel a munka befejeződött. A tantervjavaslat megvitatása és az egész ügy eddigi fejleménye bizonyosságot tesz arról, hogy még távolról sem tartunk ott, hogy az Országos Bizottság az egyetemes hitoktatási tantervet végleg megállapíthassa és annak kötelező voltát kieszközölje, ha csak hiábavaló munkát nem akar végezni, ha csak azt nem akarja, hogy tanterve papiroson maradjon, hogy egynéhány iskola kivételével tantervét visszautasítsák.

Mert ne áltassuk magunkat. Még a dekretálás után is kötelezővé csak akkor válhatik a mi felekezeti viszonyaink mellett valamely hitoktatási tanterv, ha annak helyességéről, életrevalóságáról minden illetékes faktor meg van győződve. Ezt pedig a jelenlegi tantervjavaslatról távolról sem állíthatjuk. Ezzel a javaslattal csak szaporodott a meglévő tantervek száma eggyel, mely talán

jobb sok más eddig használt tantervnél, de amellyel a hitoktatásnak évek óta vajdó, kuszált ügye nincs véglegesen megoldva. Az Országos Bizottság eddigi munkássága és a szerkesztő-bizottság javaslata csak kísérlet e megoldásra, csak alapja a további munkásságnak.

Ennek a meggyőződésünknek fogunk okadatolva kifejezést adni abban a memorandumban, melyet egyesületünk az Országos Bizottsághoz fog beadni. Az ügy eddigi fejleménye csak azt bizonyította, amit már több ízben hirdettünk, hogy a végleges megoldást a gyakorlat emberei nélkül megtalálni nem lehet, hogy egyetemes, jó hitoktatási tantervet a zsidó tanítóság közreműködése nélkül lehetetlen megalkotni. Ez oly igazság, melyet ma már vitatni sem lehet, és hogy ez az igazság oly élesen domborodik ki, ez talán a legbecsesebb eredménye az eddigi munkának.

Most, midőn bíráló-bizottságunk befejezte munkásságát és annak elnöke, *Stern Ábrahám* a bizottság munkásságáról választmányunk utolsó ülésén részletesen beszámolt, itt egynéhány jelenségre akarunk rámutatni, mely az ügygel kapcsolatosan az utolsó időben felmerült.

Minden munkálat, mely a nyilvánosság számára készült, joggal tehető kritika tárgyává. Mennél inkább az oly dolgozat, mely országos érdekű ügyben készült, mely felekezetünk jövő fejlődését irányítani van hivatva, mely a jövő generáció vallási nevelésére mélyreható befolyással lehet. Már ez a tény maga megadta egyesületünknek a jogot, hogy a tantervjavaslatot alkalmas módon, tárgyilagosan megbirálja. De megerősítette még e jogot sok más szint-oly döntő momentum: hogy egyesületünk egyik célja, melyet már megalakulásával tűzött ki magának, a hitoktatás ügyében befolyjni, a kérdés rendezéséhez hozzájárulni, hogy az Országos Bizottságba kiküldött képviselőnk az ő birálati jogát egyesületünkre háritotta át, és végül, ami a legfontosabb, hogy az orsz. izr. tanító-egyesület, mely a zsidó tanítóság egyetemét képviseli, legalább is egyenrangú döntő tényező akkor, mikor tanításügyről, hitoktatásról van szó, illetékessége, véleményadásának döntő súlya kétségen felül áll. És mégis mit tapasztaltunk: Alig, hogy bizottságunk megkezdte működését és első jegyzőkönyveink megjelentek lapunkban, — igaz, hogy azok dicsérettől nem igen áradoztak, hanem tárgyilagos, pedagógiailag megokolt és a tapasztalat tanulságaiból leszűrődött kritikát tartalmaztak, — máris támadásnak voltunk kitéve. Megtámadták egyesületünket, a bizottságot, annak egyik előadóját, megtámadták a szólásszabadság vitathatlan jogát, a bizottság és az egyesület illetékességét igyekeztek kétségbe vonni, kiszakítottak a közölt jegyzőkönyvből egy pedagógiai részletkérdést, a héber olvasás tanítása megkezdésének kérdését, és a tények elhomályosításával, a tisztán pedagógiai szempont mellőzésével, felfújták azt felekezeti létkérdéssé, hitbeli alapelvvé, a kérdésbe oly célzatot magyarázva bele, mely az illető előadótól, a bizottságtól és egyesületünktől mindenkor és most is távol állott. És e megtámadtatások a javaslat szerkesztőjétől eredtek, kinek minden tárgyilagos birálatot köszönettel kellett volna fogadnia, és kinek első sorban kellett volna arra vigyáznia, hogy az ügybe személyi momentumok ne keverődjenek bele.

E kérdést lapunkban már egyszer megvitattuk és nem is tértünk volna

ujra rá, hiszen a javaslat szerkesztője azóta hivatalosan kijelentette, „hogy a szólásszabadságot sem megtámadni, sem meggátolni nem akarta, sem az illető előadót személyében sérteni.“ De a megtámadtatások azóta sem szüntek meg és forrásuk sem változott.

Csak e hetekben történt, hogy két pesti vallásoktató, egyesületünk rendes tagjai, körlevélben a közp. választmány és teljes választmány tagjaihoz fordultak és nevetséges kísérletet tettek arra, hogy ezt azt ügyet, melyet ama lapunkban megjelent elnökségi jelentéssel végleg elintéztünk, újra felfrissítsék. Írásuk telve van az egyesület ellen intézett insinuációkkal, téves adatokkal és megtévesztést célzó kijelentésekkel, a többiben pedig az egész egy rosszul sikerült ismétlése a tervjavaslat szerkesztője ugyanez ügyben előbb kiadott körlevelének. Nem is említettük volna a dolgot, de mint egyik szimptomája annak a törekvésnek, mely az egyesület jogos és tárgyilagos bírálatát megakasztani akarta, szintén ide tartozik.

De még más ilyen szimptomát is felemlíthetünk. Egyesületünk elnöksége tudvalevőleg vidéki tantestületeket is felkért véleményadásra. E célra a javaslatból példányokat kértünk az Orsz. Irodától. Míg azokat megkaptuk, már ideiglenesen összeírtuk azon testületek és hitoktatók neveit, kiknek a példányokat meg akartuk küldeni a véleményadásra való felszólítással. Ebbe az ideiglenes jegyzékbe többszöri kérés után betekintést nyert a javaslat szerkesztője. Midőn aztán a kért példányokat megkaptuk, azok csekélyebb száma miatt, az ideiglenes jegyzékből 33 testületet ki kellett választanunk. De azalatt már a javaslat szerkesztője szintén felszólította az ideiglenes jegyzéken felsoroltakat valamennyit, (hiszen nem tudta, hogy ezeknek nem mind küldöttük el a példányokat) hogy bírálatukat ő hozzá a javaslat szerkesztőjéhez

küldjék be. Világos, hogy ennek is csak az lehetett a célja, hogy egyesületünknek és a bizottságnak azt a tervét, hogy az egész ország területéről szerezzon be bírálatot, megakassza, meghiusítsa. És ez részben sikerült is, mert néhány tantestület félreismerve a viszonyokat, csakis hozzá küldte be véleményét.

Az így hozzáérkezett véleményeket a javaslat szerkesztője egy füzetben közzétette és az érdeklődőknek elküldte. E füzetben egy vidéki tagtársunknak bírálatát is közli, ki abban helyén valónak találta, hogy egyesületünk vezetőségét nevetséges módon megtámadja. Ügyet sem vetettünk volna erre, mert az csak legfőbb szánalmas mosolyt kelthet mindenkiben, hogy az illetőből még egy év leforgása alatt sem párolgott el a pártszenvedély és az a köd sem oszlott még el, mely szeméit akkor elhomályosította. De mégis csak hallatlan dolog, hogy a javaslat szerkesztője egy füzetben, melyben komoly ügyre vonatkozó komoly bírálatokat tesz közzé, ilyen oktalan, az ügygel semmiféle kapcsolatban sem álló támadást is kinyomat! Még csak az a mentsége sincs, hogy a bírálatokat szószerint közölte, mert valamennyiből csak szemelvényeket adott.

No de nem akarunk félreértetni. Mindezeknek a dolgoknak nem tulajdonítunk fontosságot. Az ilyen jelenségek nem lehetnek befolyással elhatározásainkra. Egyesületünk vezetősége tovább fog haladni azon az úton, melyet

a közérdek, egyesületünk céljai, a zsidó tanügy fejlesztésére vállalt köteleseégeink előírják. Nem engedjük most sem, hogy e jelenségek megakasszák munkánkat, és a jövőben is kivesszük majd részünket a hitoktatási tanterv-alkotás munkálataiból. Mert e munkálatok, szilárd meggyőződésünk szerint, még távolról sincsenek befejezve.

Egyetemes hitoktatási tanterv.

Kivonat a jegyzőkönyvekből.

A X. jegyzőkönyvből. 1905. évi április hó 11-én és május 9-én

Napirend: a középiskola héber tananyaga. Dr. *Frisch* Ármin előadó javaslatára a bizottság kimondja, hogy az alsó három osztály számára kiválogatott bibliai szemelvényeket általánosságban helyesnek tartja és csak a következő verseket, melyek kizárólagosan az áldozatok bemutatásával foglalkoznak és így a gyermeket semmiképpen sem érdeklik, kívánja kihagyni:

A II. osztály anyagából Mózes III. könyvének XXIII. fejezetéből 11—16, 17—21, 37- 38-ig, összesen tehát 11 verset.

A III. osztály tananyagából pedig Mózes V. könyvének 4. fejezetéből a 11—14, 20—24, 32—34, 36, 38, összesen 14 verset.

A IV. osztály héber anyagára vonatkozólag *Frisch* Ármin dr. előadó véleménye szerint a tantervjavaslatban megjelölt zsoltárok nem felelnek meg a kitűzött liturgiai célnak, mert a zsoltárok ötletszerűen lettek kiválasztva. A bizottság beható vitatkozása folyamán az a gondolat domborodik ki, hogy a tantervben kijelölt zsoltárok nem fejezik ki azt a vallásos gondolkodást és ama vallásos eszméket, melyek a zsoltárkönyvben kifejezésre jutnak. Első sorban tárgyalandók volnának azon zsoltárok, melyek ezen gondolkodás legtisztább kifejezői; minthogy azonban a tanterv a zsoltárok liturgiai használatát tartja szem előtt és praktikus céloknak akar szolgálni, kívánatos, hogy ennek keretében első sorban azon zsoltárok veendők, melyek a liturgiában fontos szerepet játszanak és melyek egyuttal vallásos eszméket juttatnak kifejezésre, így veendők a Hallel, XCII., XCIII. és a szombati reggeli zsoltárok.

A középiskolák V. és VI. osztályainak héber anyagát veszi ezután a bizottság tárgyalás alá. A prófétai szemelvényeket helyesen válogatja ki a tanterv; *Fényes* Mór dr. kifogásolja, hogy az elemi iskola számára előírt 144 vers mellett kevés az V. és VI. osztály számára előírt 121, illetve 112 vers. A bizottság a tantervjavaslatban előírt általános oktatásokat a prófétákról és azoknak tanairól a próféták tanításának végén óhajtja, amikor a legtöbb elvont igazság a prófétai szöveg elolvasása folytán leszűrődött már a tanuló lelkében. Helyes felfogása a tantervnek, hogy a prófétákból magyarul is felvett szemelvényeket. Kívánatos volna, hogy minél több részletet ismerne így meg a tanuló a prófétákból, hogy tiszta képet kapjon a prófétai igazságokról, noha nagy nehézségekbe ütközik majd ellenőrizni egy ilyen magyar nyelven történő oktatást.

A XI. jegyzőkönyvből Napirend: a középiskolai történettanítás. *Frisch* Ármin dr. előadó azt javasolja, hogy mind a négy alsó osztályban legyen történettanítás. A történeti faktum annyira hat a mai eseményekre, hogy azt nem lehet nélkülözni. A történettanítás főfeladata, hogy a zsidó vallásos életmóddal ismertessük meg a gyermeket. Ez azonban az első két osztályban nem lehetséges, minthogy ott bálványimádásról van szó, amit a mai nemzedék nem tud teljesen átérezni. Ezt csak azért kell tanítani, hogy a gyermeknek bibliai ismeretei legyenek. De a vallásos életet csak a III. osztályban kezdi megismerni a gyermek, a perzsa korszak kezdetével, amikor a mai zsidó is meg tudja érteni őseink életét és küzdelmeit és velük együttérezni tud. Olyan intézkedések lépnek akkor életbe, melyek a mai vallásos élettel szorosán összefüggnek és a mai liturgiai gyakorlatok alapját képezik. Ilyenek a nagy szervezet, mely ősi eredete a zsidó hitközségi életnek, a tórafelolvasás és az imádkozás kötelezettsége, mely mai vallásgyakorlatunk alapja. Ezután következik a makkabeusok korszaka, mely őseink vallásos küzdelmeit tünteti fel és szép példát nyújt a zsidóknak vallásukhoz való ragaszkodásáról. Ehhez hozzáfűződik

aztán Hillel és Sammai, Jabné és végül a talmud befejezése, mely ismét a zsidó irodalom keletkezéséről ad számot. Kitérhetünk aztán a liturgia megismeretetésére és mindarra, amire még ma is szükségünk van.

A IV. osztálytól kezdve látjuk, hogy a zsidóság kénytelen különválni a más-vallásuaktól, külön iskolát tart fenn, külön zsidó tudósokat nevel, de ez nem árt sem a zsidóságnak, sem az emberiségnek. Mert oly kiváló szellemeket tud a zsidóság produkálni, mint *Juda Halévi*, *Gabirol*, *Maimuni*, kik mindannyian nemcsak saját korszakuk tudományának világító fáklyái, hanem működésök által örök halhatatlanságot biztosítanak maguknak. Ezáltal a gyermek érzi a zsidók szeparisztikus voltának kényszerűségét. Kérdés, hogy lehet-e olyan történeti eseményeket tanítani, miknek világtörténeti kapcsát a gyermek még nem ismeri. Erre nézve előadó hivatkozik dr. *Kármán Móra*-ra, ki egy tanulmányában azt fejtegeti, hogy amit a gyermek pszichológiai élete felfoghat, azt szabad tanítani is. Hogy a zsidókat Spanyolországban és Franciaországban üldözték, arra nem kell ezen országok történetét ismerni. A történetnek pragmatikai összefüggését mellőzendőnek tartja, ez a magasabb osztályokba való. A részletekben bizonyos dolgokat ki lehet hagyni, pl. a háborúk, kegyetlenkedések leírását. Teljesen mindegy a gyermeknek, hogy Sevillában 100 vagy 500 zsidót mészároltak-e le. A főszempont az legyen, hogy a történettanítás a zsidó szellemi élet nagy auktoritásai körül forogjon. Így a négy osztályban a gyermek megtanulta mindazt, mire a felső történeti tanításnál szüksége lesz.

A felsőbb osztályokban a történetet, mint ismeretközlést kell tanítani, még pedig úgy, hogy amely szellemi nagyságról beszélünk, annak műveiből is olvastunk mindjárt egyes szemelvényeket. Ezáltal egyrészt közeledünk az ideális történeti tanításhoz, mely igazi oklevelek alapján akarja a történetet megismertetni, másrészt hives maradunk a régi zsidó tradícióhoz, mely a zsidó irodalom ismeretét tűzi ki minden zsidó ember feladatául. Így elkészülve aztán, ha a tanulónak a VIII. osztályban kezébe adjuk a rendszeres zsidó vallástant, akkor az meg is teszi hatását, hisz benne, mert látta fejlődését és nem kételkedik az egyes vallástételek igazságában.

Stern Ábrahám elnök az elhangzott megjegyzések ellenében a következő nézetének ad kifejezést: Hibáztatja *a)*, hogy a történeti oktatás tervezete minden határozott cél nélkül szűkölködik. Az elérendő cél sem általánosságban, sem osztályonként nincs kitűzve és a felsorolt tételek sincsenek úgy csoportosítva, hogy az egyes egységek alapján az irányelvek nyilvánvalók volnának. *b)* A harmadik és negyedik osztály tananyaga csaknem azonos az V. és VI. osztály anyagával, a különbség csak mennyiségi, amennyiben a magasabb fokú csak bővítőmánya az alsó foknak. *c)* Az alsó fokon oly korokat kíván tanítani, oly személyiségek megértését követeli, melyeknek jelentőségét meg nem értheti, melyeknek felfogására a gyermek e fokon még nem ért meg, mert hiányzik még a gyermeknek chronologiai és historiai érzéke, hizával lévén azoknak a képzeteknek, melyekkel a nyújtott anyagot apperceptíálhatja. *d)* A felső fokon nincs tekintettel a középiskolai tantervre, mely szerint a világtörténet tanítása az V—VII. osztályok között oszlik meg. A mi felekezetünk története, a zsidóság viszontagságos multja, szenvedései és céltudatos küzdelmei, az idők folyamán kifejtett vallásos és kulturális munkássága csak úgy domborodik ki és nyer életet a gyermek tudatában, azokat akkor értheti meg, méltányolhatja és teheti lelke tulajdonává egész jelentőségükben, ha a hittanár már a gyermek világtörténeti ismereteire építhet. *e)* A magyar zsidóság története, mint függelék jelentőség nélküli memoriális anyagalmaz marad.

Ezért helyesebbnek tartja, ha *a)* pontosan meghatározatnék a cél és ennek alapján határozatnának meg a részletek, *b)* ha az alsó osztályokban a tananyag csak a bibliai korra a makkabeusokig (chanuka) terjedne, *c)* a felsőbb osztályokban pedig a középiskolai tantervszerinti beosztás alapján az V—VIII. osztályokban tanítatnék a zsidók története nem irodalomtörténeti, hanem vallás- és kulturtörténeti szempontból. A részletekre nézve pedig csak klaszikus korok, korokat jelző események és személyiségek volnának tanítandók.

Elnök heterjeszti és felolvassa a pesti izr. hitk. elemi fiiskolája tantestületének a felekezeti elemi fiiskolára vonatkozó véleményes javaslatát, úgyszintén a pesti izr. hitk. polgári fiiskola tantestületének a felekezeti polgári fiiskolára vonatkozó véleményes jelentését, melyeket a bizottság általános helyesléssel teljes egészében egyhangulag elfogad és mint A/. és B/. mellékletet jelen jegyzőkönyvhöz csatol.

Dr. Weisz Miksa beterjeszti a felekezeti leányiskolákra vonatkozó előadói javaslatát, melyet a bizottság teljes egészében szintén elfogad és a jegyzőkönyvhöz, mint C/. mellékletet csatol.

A/. melléklet.

Jegyzőkönyv-kivonat a pesti izr. hitk. elemi fiúiskolája tantestületeinek 1905. évi áprilisi hó 4-én és folytatólag 9-én tartott értekezleteiről.

Tárgyalás alá került az egyetemes hitoktatási tantervjavaslat.

I. Óraszaporulat. A tantervjavaslat a heti órák számát következőleg állapítja meg: I. osztály részére heti 6; a II—IV. osztályoknak heti 9—9 órát ír elő. Ehhez a tételhez fűződő eszmecsere a következőket állapítja meg: A ma érvényben levő óratervünkkel szemben a javaslat az I. II. osztályban heti 2—2, a III. IV. osztályban heti 3—3 órával kíván többet. Ha most még ehhez számításba vesszük az orsz. közoktatási tanács törvényjavaslatát, mely ma-holnap törvényerőre emelkedik, akkor a jelenlegi tantervünk az I. II. osztályban újabb heti 2—2, a III—IV. osztályban pedig 4—4 olyan kötelező órával gyarapszik, melyet a jelenlegi óratervünkbe feltétlenül be kell illeszteni. Az ezek alapján kialakuló óraterv az I. osztály számára a jelenlegi 21 helyett 25, a II.-ban 26 helyett 30, a III.-ban 26 helyett 33, és a IV.-ben a heti 28 óra helyett 35 órát követelne. Az órák ily mértékben való fel-emelését az értekező feltétlenül károsnak tartja, mert úgy paedagógiai, mint higiéniai és humanus tekintetek egyaránt ellene szólnak. Az ilyen szellemi és testi meg-erősítés a fővárosi gyermek gyenge fizikumát és lelki erejét alapjában támadná meg.

Az értekező kereste a módot, hogy mennyiben volna lehetséges egyes órák apasztásával a tervbe vett hittani órák számát teljességükben beilleszteni az óratervbe, de negatív eredményre jutott.

a) Nem redukálhatjuk a *magyar órák* számát, mert a közoktatásügyi tanács javaslata szerint minden egyes osztály számára 9 óra volna veendő, holott érvényben lévő óratervünk máris az I. osztályban 1-gyel, a II.-ban 3-mal, a III.—IV.-ben 2—2 órával veszen kevesebbet.

b) *A honismertetésre* beillesztett órák számát sem csökkenthetjük, mert igaz ugyan, hogy az orsz. közokt. tanács javaslata a mi heti 3 óránkkal szemben, csak heti két órát tervez, de mi ezt didaktikai szempontból nem tartjuk helyesnek, mert a fővárosi, különösen izr. vallású gyermeknek nincsen a reális ismeretek szemlélé- sére és megszerzésére annyi alkalma, mint a mennyi a vidékinek. A gyermek szűk falak korlátai között élve, igen kevés fogalmat gyűjthet és nagyon is fogyatékos kép- zeteket szerezhet magának a természet és környezete világából. Itt tehát intenzívebb tanításra van szükség, hogy a gyermek képzeit tisztázzuk, fogalmait rendezzük, szókincsét gyarapítsuk és helyesbítsük; legalább is mindennap sorra kell kerülnie, ha azt nem akarjuk, hogy tanításunk meddővé, illuzióriussá váljék. Konstatálhatjuk egyúttal azt is, hogy a fővárosi tanácsot is hasonló szempont vezethette, amikor a honismertetésre szánt órák számát szintén 3-ban állapította meg.

c) *A számolásra* fordított óraszámokat sem apaszthatjuk, minthogy az állam által követelt 5—5 órával szemben nekünk csak 4—4 óránk van.

d) A hittani órák szaporításáról csak az esetben lehetne szó, ha a *német nyelv* tanítását elhagynók. Erre nézve azonban tisztelettel kell megjegyeznünk, hogy az állam és a főváros törölte ugyan tantervéből e tárgyat, de az ág. evang. hitköz- ség fentartotta és 5 évvel ezelőtt a mi hitközségünk is fenntartandónak vélte, sőt az eredményesebb tanítás érdekében — pótórák engedélyezésével — hathatós eszközt is adott rendelkezésünkre.

e) Az órák emelésének fenntebb jelzett technikai akadályain kívül azt is hang- súlyozza az értekező, hogy az órák mennyiségének szaporítása nem volna arány- ban az elérendő eredménnyel, mert pszichológiai tény, hogy a gyermek szellemi ereje többet el nem bír, mint a mennyit épen felfogó képessége elsajátítani tud.

Mindezek után az értekező véleménye abban összponosul, hogy a hittani órák szaporítását nemcsak hogy nem tarja üdvösnek, hanem a ráfordított munkát meddőnek, a gyermekek gyenge fizikumát szem előtt tartva pedig határozottan ká- rosnak hiszi. Hogy némely vidéki zsidó iskolában a javaslatnál is nagyobb a héber órák száma, ez zsinórmértékül nem szolgálhat, mert figyelmen kívül hagyva az ottani — a mienktől nagyban eltérő — viszonyokat, az órák emelése diszharmoniat idéz elő, mert a többi tárgy rovására történik.

II. **Részletes tárgyalás.** Sorra kerül a javaslat anyagának részletes tárgyalása.

Az értekezéslet elvileg kimondja, hogy a *zsidó felekezeti iskola* és a *közös iskola* között a különbséget nem annyira a tananyag mennyiségében, mint inkább minőségében kell keresnünk. Ha több időt fordítunk a felekezeti iskolában a hitoktatásra, azt azért kell tennünk, hogy a nyújtott anyaggal mélyebben szántunk, a vallásos tudatnak mélyebben ható gyökereket növeljünk, a grammatikailag helyes olvasási készséget minél előbb biztosíthassuk, hogy reá az ima- és bibliafordítást felépíthessük. Egyik fontos feladata tehát a felekezeti iskolának még a héber szókincs gyűjtése, hogy az olvasási készséggel kapcsolatosan elhárítsuk a gyermek elől azon akadályokat, melyek a bibliának héber nyelven való olvasását és megértését akadályoznák meg.

A *kitűzött célt* az értekezéslet általánosságban helyesli, ám hibáztatja, hogy a súlypont a tudás- és ismeretszerzésre, nem pedig a vallásos-, erkölcsi érzületek ébresztésére, ápolására helyeztetik.

A *történet* keretében a javaslat Izrael egész történetét a teremtéstől napjainkig írja elő a hat osztály számára, úgy azonban, hogy a IV. osztályban már szintén néhány képpel a jelenkorig eljut. Azonkívül minden egyes részlethez egy-egy tanulmányt, nem egyszer dogmatikai tételt, nem mindig szerencsésen megválogatott mondással megrögzítve fűz. Ezt a tervezetet az értekezéslet nem tartja helyesnek. Ennek ellenében az értekezéslet következőkben fejti ki pedagógiaileg megokolt nézetét:

A hittanítás legfontosabb része a történet és éppen ezen fontosságánál fogva nagy körültekintéssel egybeállított olvasmányok alakjában, érületi alapon tanítandó minden fokon. Azonban az olvasmányok nem szolgálhatnak alapjául egyes dogmatikai, teológiai tanulságoknak. A tanító részére külön utasítás adandó akár szóval (módszeres értekezleteken), akár nyomtatásban (vezérkönyv alakjában), mely neki részletes és alapos tájékozást nyújt arra nézve, hogy milyen szempontból kezelje, tárgyalja az egyes olvasmányokat, milyen eszméket keltsen, érzelmeket ébresszen annak tárgyalása alapján.

A tananyag terjedelmére nézve azon alapon van az értekezéslet, hogy az elemi iskola 6 osztályában csak a bibliai kor története, illetve a Makkabeusok (chanuka) koráig terjedhet a tanítás tárgya. A többi anyag pedig az ismétlő iskolában dolgozandó fel. Paedagógiai szempontból határozottan helytelen az egész történeti anyag (a teremtéstől napjainkig) befejezése a négy alsó osztályban és az V. VI. osztályban pedig ismételni, bővíteni ugyanazt. A koncentrikus körök módszere már rég idejét múlta.

Az értekezéslet a tananyagot a következőképen véli beoszthatónak: Az I. II. osztályban a családi patriarchális élet kora; a III. osztályban a népélet kialakulása; a IV. osztályban az állam kialakulása a királyság koráig; az V. osztályban a prófétai korszak és a VI. osztályban a Makkabeusok koráig. A történeti anyag egybeállításánál vezérlő elvül szolgáljon, hogy az mindig egy-egy vallásos, jámbor életű személy erkölcsi ténykedése és működése iránt keltsen érdeklődést, és ezzel nyújtson példaadó tanulságot a gyermeknek.

A tárgyalás alatt levő tervezet nem szemeli ki minden fokon helyesen az anyagot, s amit vesz, azt is rövid olvasmányokban, igen hézagos kivonatban adja. Egyes szép és nevelő hatású részeket, mint pl. a bírák korában Abimelek, Sámson, egészen mellőz. Helyesebb volna az egyes bibliai elbeszélés részleteit külön-külön kis olvasmányokban feldolgozni, hogy ezek alapján érzékeltethessük az isteni gondviselés nevelőhatását.

A javaslat a *vallástant* mint különálló tanítási anyagot veszi tervbe. Az értekezéslet ezt nem helyesli, először, mert a tételek elvontságuknál fogva messze túlhaladják azt a szellemi mértéket, azt az ismeretkört és azt a felfogási képességet, melyekkel a gyermek e fokon rendelkezik. Másrészt pedig felekezeti iskolában annál kevésbé van szükség külön hittanra, akár polémikus, akár apologétikus szempontból, mert egész oktatásunk terén alkalmunk van, egyrészt negative megvédeni a gyermeket mindattól, a mi vallásos érzését sértené, avagy kialakuló vallásos tudatát elhomályosítaná; másrészt positive minden tantárgy tanításánál kínálkozik alkalom a vallásos érzelmek keltésére, azok megszilárdítására és a zsidó vallásos tudat felépítésére.

Az *imakönyv ismertetésének* anyaga az értekezéslet bő tapasztalatokon alapuló

nézete szerint olyan terjedelmes, hogy az e célra javasolt heti 1 óra semmiképp sem elegendő, sőt 2 óra is kevés lenne. Nem tartja helyesnek az imakönyv és machsor ismertetésének már a IV. osztályban való lezárását. Szerinte a II. III. osztályban a hétköznapi, a szombat reggeli és a szombati muszaf ima veendő; a IV. osztályban ezekhez járul az ünnepi imarend. A machsor megismertetése csak az V. VI. osztályban kerülhet sorra.

Az *imafordításra* kiszemelt anyagnál a javaslat figyelmen kívül hagyta, hogy mindenkor csak az az anyag veendő, amelyet a gyermekek pontos készséggel olvasnak, s amely egyszersmind imarendünk legfőbb részeit teszi.

A *bibliafordításra* előirt szemelvények a bővítésektől eltekintve azonosak tantervünk anyagával, amelyet iskolánk 10 év előtt állított össze és amely, mint azt a tapasztalat bizonyítja, fényesen be is vált. E bővítések nemcsak mennyiségöknél fogva helytelenítendőek, de az anyag kiszemelése sem vall céltudatosságra. Nem helyeselhető az a terv, hogy már az I. osztályban, — habár csak 35 verset is — veendő fordítási anyagul, hisz e fokon az olvasási készség biztosítása a főcél, már pedig megdönthetetlenül áll az, hogy a fordítási munkásság az idő absorbeálása folytán ama fontosabb célnak útját állja. A szókincsgyűjtést egyéb uton érjük el az I. osztályban: alkalmas anyagul szolgál nekünk a családi életben előforduló és elevenen ható benedikciók, héber mondások, szók és apró imák fordítása, beemlézése és az így tanult szóknak tárgyi körök szerint való csoportosítása.

A II. osztály számára a javaslat előírja a teremtés történetét a maga egészében, már pedig ennek tüzetes feldolgozása érettebb kort, több előképzettséget kíván. Egyébként pedig oly nagy anyaghalmazt ölel fel a javaslat, hogy módszeres feldolgozásról időnk rövidsége folytán szó sem lehet. Az óraszaporításnak — mint fentebb említettük — hívei nem vagyunk, de ha hat órát fordítanánk is e tárgyra, az is kevésnek bizonyulna. Ám beszéljenek a tények: a mi iskolánk II. osztályában (heti 4 órában) a legnagyobb buzgalom kifejtése mellett sem tudtunk 120 versnél többet, sőt ennyit is csak azért feldolgozni, mert a bibliai olvasmányokat a magyar nyelvi órák keretében dolgoztuk fel. A javaslat pedig hat órai idő mellett 251 verset követel.

A javaslat a III. osztályban a mi tervünkkel szemben 255 vers helyett 351-et, a IV.-ben 281 helyett 398-at ír elő. Ennek megvalósítása teljes lehetetlenség. Heti 2 órai növekedéssel a versszámoknak ily mértékben való szaporítása annál kevésbé dolgozható fel, mert a gyermeki lélek befogadó képessége sem végtelen, s nemcsak hogy a befogadó képesség nem növekszik egyenlő arányban az órák számának a növekedésével, hanem az egyéb sokoldalú és sokirányban kifejtett érdekkeltés miatt is tartani kell attól, hogy a túlsok anyag megkövetelése zavarólag hat, gyengíteni fogja a tudatosságot és az egész oktatás a felszinen maradó verbalismusban fog megrekedni.

B/. melléklet.

Jegyzőkönyvi kivonat a pesti izr. hitk. polgári fiúiskola tantestületének 1905. május hó 8-án és folytatólag 17-én tartott értekezleteiből.

Tárgyalás alá kerül az orsz. hitoktatási tantervjavaslatnak a felekezeti polgári iskolákra vonatkozó része.

a) **Bibliafordítás.** A tantervjavaslat a polg. I. oszt. számára Exodus, Leviticus és Numeriból állított egybe szemelvényeket a tanítás alapjául. A polg. II., III. és IV. osztályaira nagyjában ugyanazt a tananyagot határozza meg Deut-ból, valamint a Zsoltárok, Példabeszédek és Próféták könyveiből, amelyet a mi intézetünk fennálló tanterve az összes 4 osztályra ír elő. Anélkül, hogy a polg. II—IV. osztály héber szemelvényeinek részletes bírálatába belemennénk, hogy mennyiben térnek el iskolánk anyagából, kötelességünk rámutatni arra, hogy lehetetlenségnek tartjuk, hogy 3 év alatt feldolgozható legyen az anyag, amire intézetünk 4 évet szán. Meg a mostani viszonyok mellett is a tanulók 15%-a nem emelkedik a tudásnak megfelelő fokára s ezen arányszám félfő, hogy a javaslat alapján csak emelkedni fog.

Igaz, hogy a javaslat a vallástani heti órák számát 6 órától 7 órára emeli. Attól eltekintve, hogy tantervünk 33 órája semmi körülmények közt a tanuló-íjúság súlyos megterhelése nélkül többre nem emelhető, e hetedik órát a javaslat különben is a zsidó történelem számára foglalja le. A bibliai héber anyag feldolgozására úgy mint tantervünk 6 órát állapít meg, így tehát ugyanazon heti óraszám mellett 3 év alatt meg nem tanítható az az anyag, amit tantervünk 4 évre kontemplál.

Amikor a javaslat az I. osztály számára Exodus, Leviticus és Numeriból veszi a részleteket, a II. o. számára pedig Deutoroniumot írja elő, bizonyára azt a célt akarja elérni, hogy az egész Thóra tanítását minél intensivebbé tegye. De ha ez a célja, miért maradt el a Genesis teljesen? másrészt pedig a III. IV. osztályban a prófétai részt legalább is felényire kellene redakálnia, ha számot vet a tanuló-ifjuság észbeli befogadó képességével, mely bizonyos fokon túl nem feszíthető, ugyanis a III. o.-ban előirt prófétai fejezetek a zsoltárok és példabeszédekkel együtt a IV. osztály számára előirt prófétai fejezetek pedig az egyéb anyag elhagyásával sem dolgozhatók fel. Nem felel-e meg inkább a célnak az általunk követett eljárás, amely az I. osztály számára Deut. a II—IV. osztály számára a zsoltár proverbiumi és prófétai anyag mellett az egész Tóra cursorius olvasását öleli fel, csak imitt-amott hagyván ki részleteket, de azokat is magyarul pótolván. Ez eljárás nem terheli túl a tanulókat, tiszta képet nyújt a tanuló ifjuságnak az egész Pentateuchról és mindamelllett a a tantervünk nyomán fölvetett zsoltári proverbiumi és prófétai anyagot is feldolgozza. Nemkülönbén fölöslegessé teszi azt is, hogy a polg. I. oszt.-ban a történelmi órában a Pentateuch-ban figlalt történelmi anyagot tárgyaljuk.

Föltéve azonban, hogy a javaslat törvényerőre emelkedik, súlyos aggályaink vannak, különösen az I. o. számára megállapított szemelvényeket illetőleg. Az izr. polg. iskola tanterve „közvetlenül az izr. elemi iskola tantervéhez csatlakozik és azon feltételtől indul ki, hogy az izr. polgári iskola növendékei vagy izr. elemi iskolát végeztek vagy más uton szereztek bővebb héber ismereteket.“

A mi iskolánk szempontjából ezen feltétel nem áll meg teljesen, mert polg. iskolánk I. osztályu növendékeinek 50%-a más elemi iskolából kerül ki s oly minimális héber tudással, hogy újabb, mélyebb alapozás nélkül egyáltalában biblia nem is tanítható. Amikor tehát a javaslat 429 új verset és 300 más verset ismétlésnek vesz, amelyet már az elemiben tanultak, a javaslat téved, mert biz ez 729 új vers. Ennyi pedig heti 5 óra mellett (egy órát a liturgiára szán) el nem végezhető. A mi tantervünk Dent.-ből az I. osztály számára csak 40 verset vesz fel és ez is csak a legnagyobb szorgalommal végezhető el az elemiből hozott tudást és az osztály létszámát tekintve.

De az anyag kiválasztása sem mondható sikerültnek. Exodusból fontos részletek hiányoznak, 1—11 fejezetig, Mózes születése, küldetése, a 10 csapás, 13—19-ig, a שִׁירָה, a szombat, manna, Jetró tanácsa, és a valláserkölesi szempontból fontos 19. fejezet, 32-től végig hiányzik az aranyborju, Mózes imája. Hogy ezek a részletek már az elemi iskola tananyaga gyanánt szerepelnek, fentebb említett okoknál fogva nem jöhet számításba, annál inkább, mert akik tanulták is — egynémely részletet az elemi fokon meg sem érthettek. Különbén is, ha sohasem térnénk vissza az elemiben tanult anyagra, ez csakhamar nyom nélkül eltűnne az ifjuság emlékezetéből. Leviticusból viszont nem kellett volna felvenni az áldozatokról szóló részleteket összesen 66 verset, az áldozat jelentősége azonban tárgyalható. Épügy fölösleges a tiszta és tisztátalan áldozatokról szóló 11. fejezet, az engesztelónapi áldozatról szóló 16. fejezet, a 29—34 vers kivételével. Mindez magyarul ismertethető. Egyenesen káros a 26. fejezet felvétele az áldás és átokról. A bibliai anyag tehát tulsok és nincs helyesen megválasztva.

Ugyanaz a kifogás emelhető a *liturgiai anyaggal* szemben is. Heti 1 órában az egész sziddurt nem lehet ismertetni. A fordítandó részletek közül הָלַל אֱלֹהֵינוּ e fokra nem való.

Összefoglalva az eredményt: 1. Tapasztalataink alapján teljes lehetetlennek és didaktikai ellenesnek tartjuk, hogy ami a mi tantervünkben a zsoltár és prófétai anyagból a II., III. és IV. osztályban, azaz három éven dolgoztatik fel, két év alatt elvégezhető legyen. 2. Nem helyeselve egyébként sem az I. osztály tervezetét, a javaslatban megnyilatkozni akaró célnak jobban felel meg, hogy a Tóratanítás az egyes osztályokban a mi eljárásunk szerint oly módon oszlanék meg, hogy az I. osztályban Deut, a II. o.-ban Genesis, a III. o.-ban Genesis befejezése és Exodus első fele, a IV. ben Exodus befejezése Leviticus és Numeri magyar olvasmányokkal kiegészítve egész terjedelmükben dolgoztatnak fel.

A *történelem* anyag és felosztás tekintetében teljesen elűt intézetünk tantervétől. Az I. osztály számára előírja a Pentateuch könyveinek fonalán a világ teremtésétől Mózes haláláig terjedő anyagot. A II. osztályban ugyancsak a történelmi könyvek fonalán Izrael történetét a honfoglalástól az első templom pusztulásáig. A III. osztály

számára jut a zsidók története a babilonai fogságból a Talmud lezártáig, a IV. osztály tananyaga terjed a zsidók életéből a római birodalomban a jelenkorig. Külön függetlenül volna veendő a magyar zsidók története.

Ennek ellenében az a véleményünk: Teljesen felesleges az I. osztály számára előírt anyagot vennünk, egyrészt, mert hisz e tekintetben a polgári iskola bátran építhet az elemi iskolára, minthogy minden elemi iskolában, akár felekezeti, akár közös az, a bibliai történetek Salamon haláláig vétetnek, vagy legalább is veendők. Másrészt meg, minthogy az I. oszt. ban a mi tervünk szerint Deut. vétetik, a növendékek a bibliai tanítás révén újra átélék Izrael történetét Mózes haláláig. Ennek folytán sokkal helyesebb, ha az I. osztályban rövid áttekintéssel a honfoglalástól az első királyokig a próféták korát tárgyaljuk, amely kornak megértését elmélyítjük a történeti könyvekből válogatott héber szemelvényekkel.

Téved a tanterv abban is, amikor felekezeti polgári iskolában a történelemnek a II—IV. osztályig külön órát szentel. Ezen óra tantervünkbe fentemlített okoknál fogva be sem illeszthető. De teljesen felesleges is, amennyiben a zsidótörténelem iskoláinkban a világ- és magyar történelemmel kapcsolatban tanítatik. A II. oszt. ban a római korig, a III. oszt. ban 1492-ig, midőn a zsidók elhagyják Spanyolországot, a IV. oszt. ban a jelenkorig. Így domborodnak ki a világtörténelem tárgyalásának nyomán mindazok a mozzanatok, amelyek a zsidóság kulturális haladását feltűntetik, másrészt megismertethetjük az ifjúsággal azokat az óriási küzdelmeket, melyeket őseink vallási és erkölcsi javaik fentartásáért vívtak. Egyúttal nem fenyeget az a képtelenség sem, hogy oly időben tárgyaljuk a zsidó történelem bizonyos eseményeit, midőn azok történelmi háttérét a tanuló még nem ismeri, pl. a görögök és rómaiak történelmének tudása nélkül nem érti meg a tanuló az akkori zsidók történelmét. Őseink történelmének tárgyalása a világtörténelem keretében e nehézségeket megszünteti.

De fölösleges és helytelen az a kívánság is, mely a magyar zsidók történetét egy külön függelékben óhajtja tárgyalni. Amikor a III., IV. osztályban a magyar történetet tanítjuk és vele kapcsolatosan megvilágítjuk a világtörténelmi fontosabb mozzanatok, egyúttal bemutatjuk a történelmi viszonyok közepette a zsidóságnak munkásságát, jelentőségét és részvételét ezen küzdelmekben. Ma már általános az a követelés, hogy a magyar történelem a világtörténelemmel kapcsolatosan taníttassék. Ez a követelés a zsidó történelemre is vonatkozik.

A II. III. és IV. osztályok héber tananyagára minthogy csak jelentéktelen részekben tér el a mi anyagunktól, ezáltal bővebben nem terjeszkedünk ki.

C/. melléklet.

Dr. Weisz Miksa előadói javaslata:

Az egyetemes tantervjavaslat a felekezeti polgári leányiskolák számára előír 3 órát a vallásitanításra, tehát az eddigi gyakorlatot tartja szem előtt.

A *történeti* anyagot helyesen jelöli ki a javaslat és helyesen osztja fel azt, előírván az I. oszt. számára a bibliai történetet Mózes haláláig, a II. oszt. számára Izrael történetét a honfoglalástól az első templom pusztulásáig, a III. oszt. számára a zsidók történetét a babilonai fogságtól a talmud keletkezéséig és végül a IV. oszt. számára a zsidók történetét napjainkig.

A *liturgiai* anyag beosztását is helyesnek találom, mert célja a felekezeti iskolának oly zsidókat nevelni, kik a praktikus vallásos élet minden momentumában tájékozottak, könnyebb is ott a tanító feladata és helyzete. Nincs olyan áthidalhatatlan űr a szülői ház és az iskola közt és a soknak látszó liturgiai anyag — nézetem szerint — kényelmesen és a gyermek túlterhelése nélkül elvégezhető.

Csupán az I. osztályban kifogásolom az *אני מאמין* fordítását, mert az meghaladja a gyermek felfogási képességét, olyan fogalmak, melyek a filozófiai terminusok ismeretét is involválják, teljesen ismeretlenek a gyermek előtt. Még a IV-ik osztályban is bizonyos tekintetben nehéz ezt valahogyan beilleszteni a gyermek gondolatvilágába, de inkább megkísérelhető, mert hiszen a gyermekek a biblia, liturgia és történelmi tanulmányaik folyamán a legtöbb vallási eszmét megismerték. A *negyedik* osztályban liturgiai összefoglalás is volna helyén a kalendárium keretében, mely az ünnepeket és a ritust még egyszer a tanuló emlékezetébe hozná.

A *szentírásból* vett olvasmányok, melyek magyar fordításban veendők, a leányiskolákban a II. osztályban feleslegesek, hiszen az I. osztály már tüzetesen foglalkozott a Pentateuch megismertetésével. A IV. osztály szemelvényei a *szentírásból*

meghaladják a gyermek felfogási képességét, mert a prófétai beszédek nagy és mélyreható magyarázatot igényelnek, amire alig van idő. A példabeszédek és zsol-tárok még inkább megfelelnek gyermekeink felfogási képességének és azokat kellő eredménnyel taníthatjuk.

A v i g a s z t a l á s

embertani, erkölcsstani, történeti és neveléstani szempontból.

(Felolvastatott a központi választmány május hó 22-én tartott *Léderer* Bernát emlékünnepélyén.)

„Ki az ez életben előforduló jót és rosszat legjobban el tudja viselni, az nézetem szerint a legjobban nevelt ember.“

Rousseau.

I. Bevezetés.

Ma éppen 23 éve, hogy a kérlelhetetlen halál bold. *Léderer* Bernátot, egyesületünk jóltevőjét, az élők köréből elragadta és ez idő óta az egyesület t. választmánya minden évben, ma 21-edszer, bizott meg engem azzal, hogy a halálnapon a bold. jóltevőnk iránt érzett hálánk és kegyeletünk jeléül emlékbeszédet tartsak. (Egyszer Mandl Bernát, választmányi tagtársunk volt oly szives, a választmány megbízása alapján — távollétem miatt egy nagyon érdekes és tanulságos értekezés felolvasása által hálánk kötelességét leróni.) Amidőn ezen sok évi engem megtisztelő megbízást szívem mélyéből megköszönöm, célszerűnek és időszerűnek tartom a „*vigasztalás*“ fogalmát mai értekezésem tárgyává tenni.

Ezáltal mindenekelőtt a kegyelet koszoruját tesszük le boldogult *Léderer* Bernát sírjára; de ez emlékezés által tiszteletünk érzelmeit is kifejezzük a hátramaradt család iránt, kik szintén egyesületünk jóltevői; mert az a tudat, hogy bold. atyjuk és néhai *Léderer* Mária, bold. anyjuk, nem haltak meg, hanem még mindig élnek és sokáig fognak élni egyesületünk emlékezetében, az nekik vigasztalásul szolgálhat.

De a mai értekezés által hálámat is ki akarom fejezni egyesületünk t. elnöksége, választmánya és nagyon sok vidéki tagtársam iránt, kik oly szivesek voltak engem súlyos betegségem alatt látogatásukkal megtisztelni, megvigasztalni, felbátorítani, megnyugtanni, akkor, midőn a pesti izr. kórházban magamat műtétnek alávettem és ott 12 hétig betegen feküdtem. Önök t. Uraim, indítottak tehát engem arra, hogy a beteglátogatás jó hatásának és a vigasztalásnak fontossága felett gondolkozzam. Így tehát a mai értekezés tulajdonképen az Önök műve.

Egyébiránt, t. hallgatóim, minden oly értekezés, amely egy lelki jelenség leírását tartalmazza, nagyon tanulságos, mert a lélektani monográfia szemléletileg mutatja a lélek sokféle, összhangzó működését és világosabb fogalmakat kelt a lélek lényegéről, tehetségeiről és fejlődéséről.

Végül oly értekezés, amely a vigasztalást különféle szempontból tárgyalja, t. i. antropologiai, morális, evolucionisztikus és neveléstani szempontból, tudtommal még nem jelent meg, és tekintetbe véve azt, hogy előrehaladt korom és tartós gyengélkedésem megfosztanak engem azon reménytől, hogy még egyszer is módomban legyen a t. választmány ilyféle megbízásának eleget tehetni, remélnem engedi, hogy a t. hallgatók mai, talán utolsó előadásomat elnézéssel és türelemmel fogják meghallgatni.

II. A vigasztalás embertana.

„A lélektani ismeretek gyakorlati feladata legyen az embert a lelki, szellemi erők felett való uralkodásra felfegyverezni, hogy saját házának ura lehessen.“

1. Mi tulajdonképpen, t. hallgatóim, a vigasztalás? A vigasztalás olyan emberi cselekvés, mely által az ember társát, felebarátját fájdalmaiban, szenvedéseiben, szerencsétlenségében szórakoztatja, megnyugtatja, felbátorítja, szóval és tettel támogatja.

2. A vigasztaláshoz rendszeren két személy szükséges: A *vigasztaló* és a *megvigasztalendő*. Gyakran mind a két személy egy emberben van egyesítve. De oly esetek is fordulnak elő, hogy egy személy egész népet vigasztal, mint pl. Jezsájás a zsidó népet (I. Jezsájás könyve 40-ik fejezet) vagy hogy sok személy részvétét nyilvánítja egy vagy több személynek, mint pl. a magyar képviselőház a magyar királynak és királynénak Rudolf trónörökös gyászos halála alkalmából.

3. A vigasztalónak legyenek világos képzetei a megvigasztalendő viszonyairól, fájdalmairól, veszteségéről és az ezekkel kapcsolatban álló érzelmekről; részt akar venni barátjának szerencsétlenségében, mert szenved a szenvedővel, gyászol a gyászolóval. Minél világosabbak a vigasztaló képzetei, annál melegebbek érzelmei. *Érzetek és képzetek nélkülül nincsenek érzelmek*. Csak az érzetek és képzetek idézik vissza, elevenítik fel a megfelelő érzelmeket.

4. A megvigasztalendő lelkében testi vagy lelki fájdalmak következtében különböző kellemetlen, szomorú érzelmek származnak, pl. a *fájdalom*, a *félelem*, a *kedvtelenség*, a *szomoruság*, a *gyász*, a *kétségbeesés*, sőt az *életuntság* érzelmei; s a vigasztalónak feladata helyén való argumentumok segítségével oly módon hatni a gyászoló eszére és szívére, hogy a szomorú képzeteket elhomályosítsa, az erős kínzó érzelmeket gyengítse. úgy, hogy ezek helyett a *remény*, a *bátorság*, a *bizalom* kellemes érzelmei a megvigasztalendő tudatában tért foglaljanak.

5. A vigasztalónak azon meggyőződésből kell kiindulnia, hogy a képzetek nagy hatalommal uralkodnak az ember kedélye, egészsége, egész magatartása felett. A legújabb időben Nancyban oly iskola lépett életbe, mely a képzetek szuggerációját a testi betegségek gyógyítására használja fel.

6. Ha a vigasztalónak gyenge az emlékező tehetsége, akkor nem tud hasonló szomorú eseteket, eseményeket visszaidézni és ha nincs képzelő tehetsége, akkor nem képzelheti el önmagát a szenvedő helyzetébe és ha nincs ítélő, következtető tehetsége, akkor nehezen fog neki esni, oly vigasztaló okokat keresni, melyek a gyászoló értelmére és szívére hatnak és vigasztalásul, megnyugtatásul, gyógyításul szolgálhatnak.

7. De a vigasztalás eredménye nemcsak a vigasztaló szellemi képességeitől függ, hanem első sorban a vigasztaló *szívbeli tulajdonságaitól*, *kedélyétől*, *emberszeretetétől*. Ha az embernek nincs szíve, nincs könyörülete, akkor nem szenved a szenvedővel, nem gyászol a gyászolóval, ilyenkor hiányzik az ösztönzés, a részvét és rokonszenv nyilatkozására, a vigasztalásra. A képzeteket, az ítéleteket szavak által, az érzelmeket a hang, az arcmozdulatok, tettek által lehet kifejezni. Csak oly szavak hatnak a gyászoló szívére, melyek a vigasztaló szívéből erednek.

8. Ezek a lelki tulajdonságok nem fordulnak elő egyenlő mértékben az embereknél; az ifjagnál, a nőknél, a vérmes s a mélabus véralkatu és az egészséges embereknél az érzelmek rendszeren erősebbek, melegebbek, gyorsabbak, mint az öreg embernél, a férfiaknál, a flegmatikus véralkatu, a beteg embereknél.

9. Aki a balsors kezének súlyát még nem érezte, a nyomort, a bűt még

nem tapasztalta, aki veszteséget még nem szenvedett a kérlelhetlen halál által, akit testi fájdalom még sohasem kinzott, annak nehezebben fog az sikerülni, hogy magát szerencsétlen felebarátjának helyzetébe elképzelje.

10. Az imént felsorolt tehetségek működése és így tehát a vigasztalási képesség első sorban az örökléstől, de másrészt a neveléstől és különösen a példától is függ. Vegyük pl. a *beszédtehetséget*, vagy a társadalmi *tapintatot*. Ha pl. a vigasztaló ahelyett, hogy a megvigasztalendő szomorú képzetét elhomályosítani, vagy fájdalma tudatának más irányt adni igyekezne, sokáig a szomorú eseményről, a gyászos halálesetről beszél, ha a sebet inkább felszakítja, mint gyógyítja, ha sértő kifejezések, szemrehányások által a megvigasztalendő tudatában inkább kellemetlen érzelmeket ébreszt, ha pl. ily módon vigasztal, mint Jóbót az ő barátjai, mondván neki „Úgy beszélsz, mint egy a bolondok közül.“ ha végre a gyászolót mindig csak saját kíváncsiságát kielégítő kérdések által untatja: akkor a vigasztalás nem éri el célját. De ennek nem az értelem és a tudás hiánya, hanem a jó szív, az illem hiánya az oka. Mert a megvigasztalendő megveti a kárörvendetes kíváncsiságot.

11. A vigasztalásnak, a részvényilatkozatnak, ha meg is felel tartalmára nézve a logika, alakjára nézve az iránytan, illemre nézve a társadalmi udvariasság szabályainak, főleg kell, hogy *megfeleljen az erkölcsstan szabályainak, hogy az indító okok* erkölcsösek legyenek. A jó Isten nem néz a részvényilatkozat alaki szépségére, az áldozat sokaságára, az ajándék anyagi becsére, a retorikai beszédre, hanem a belső altruisztikai gondolatokra, a vigasztaló, az ajándékozó erkölcsi szándékára, akaratára, célzatára, amiről még a 3-ik fejezetben részletesebben fogok szólni.

12. Nincs ember a világon, kinek égboltozata mindig derült volna; mindenki ki van téve a mennydörgés, a villám, a pusztító tűz, a felhőszakadás romboló támadásának és ezért kívánatos, hogy az ember a balsors csapásait nyugodtan tudja elviselni. Erre pedig oly képzetsor szükséges, mely az illetőt a szerencsétlenség idején megvigasztalja, megnyugtassa. Az ilyen *vigasztaló gondolatok, képzetek* különfélék és tanácsos, hogy a nevelők növendékeiknek ezeket az élet útjára megszerezzék, mert már nagyon gyakran ezek a gondolatok mentették meg a szerencsétlent a kétségbeeséstől, az öngyilkosságtól.

a) Ily vigasztaló gondolatokat találunk első sorban a *vallásban*; legszebben kifejezve a *Szentírásban*, pl. a Zsoltár 23. f. 4. v.: „Ha járok is a halál árnyékának völgyében, nem félek semmi rossztól, mert Te vagy énvelem; pálcád és támaszod megvigasztalnak engem. Zsoltár 27. fej. 1. v.: „Az Örökkévaló világosságom és üdvöm, kitől félek?“ Az Örökkévaló életem erőssége, kitől tartsak?“ Zsoltár 62. fej. „Csak Istenben nyugszik meg lelkem, üdvöm tőle van. Zsoltár 71. fej. 9. v.: „Ne vess el engem öregség idején, midőn erőm elhagy, ne hagyj el engem!“ Zs. 90. fej. 10. v.: „Reggel virágozik és változik, este fonnyad és szárad.“ Zs. 90. fej. 10. v.: „Éveink napjai magukban hatvan esztendő s legfeljebb nyolcvan esztendő, és büszkeségünk nyomor és bű, mert hirtelen lekaszálnak elmuiunk.“

Enyhítő hatást gyakorolnak az istenfélő, gyászoló kedőlyre *Jób* következő szavai: „Mezítelen jöttem az anyámnak méhéből és mezítelen térek oda! Az Úr adta, az Úr el is vette, áldott legyen az Úr neve.“ Ezsájás 40. fej. mutatja, miképen kell vigasztalni a szerencsétlent: a próféta hivatkozik a multa, Isten hatalmára, bölcseségére, a jövőre nézve jobb, kedvezőbb fordulatot jövendöl és ezáltal a nép lelkében a remény, Istenben való bizalom érzelmeit kelti fel és erősíti meg.

A lélek halhatatlanságában, a holtak feltámadásában, a jámbor vallásos ember megjutalmazásában való hit szintén elhomályosítja a kétségbeesés érzelmeit és a szomorú rögeszméket, s a felkorbácsolt kedélyt megnyugtítja. A zsidóknak az a szokásuk, hogy minden örvendetes és szomorú esemény alkalmából

egy jámbor imát mondanak, szintén gyógyszerül szolgálhat, ha pl. szomorú hírt hallunk, azt mondjuk: „Dicsértessék az igazságos bíró,“ ha a gyászolót meglátogatjuk, megvigasztaljuk őt a következő szavakkal: „Isten vigasztalja Önt és minden más gyászolót.“

b) A *vallás* mellett vigasztaló okokat meríthetünk a *tudományból* is, a természettudomány és a társadalomtudomány törvényeiből. Pl. a folytonosság, az összefüggés, az ok és okozat, az anyag és az erő megmaradás törvényei tanítják az embert, hogy rezignációval és nyugalommal alávesse magát a természet törvényeinek, a végzet csapásainak, az elháríthatlan bajoknak.

A Mont Pelée kitörésének sok helység, több mint 40,000 ember esett áldozatul, de a mindenség fenmaradása az egyes lények pusztulását követeli. A természet sebeket ejt és gyógyít, rombol és felépít.

De az eszes, tanult ember nemcsak a természet törvényeinek, hanem a *szellemi világ, a lélektan, az erkölcsstan, a társadalom törvényeinek* is aláveti magát. Az ember nemcsak a természet felett uralkodik, hanem érzelmei, indulatai és szenvedélyei felett is. Ha az ember nem tekinti magát a föld középpontjának, ha szerencsétlenségében nemcsak magára, hanem családjára, felebarátjára, hazájára és ezek iránti kötelességére gondol, ha iparkodik érzelmei, képzeleti felett uralkodni, ha tekintetbe veszi azt, hogy az ember épen a balsors idején mutathatja leginkább jellemének nagyságát és hogy kötelessége felebarátjának jó példával előljárni: akkor a tudomány neki is vigaszt, bátorságot és reményt fog nyújtani, különösen, ha szem előtt tartjuk azt, hogy a lélektan szerint minden emberben állás- és valláskülömbőség nélkül a következő lelki tulajdonságok vannak meg, t. i. *emlékezni és felejtetni, reményleni és türelemmel lenni*, és hogy kötelességünk ezen lelki képességünket saját üdvünkre és mások javára fordítani.

Az elfelejtés épen olyan nehéz, mint az emlékezés, azért mondta Themistokles Simonidesnek, aki az emlékezés-művészetéből néhány leckét akart neki adni, hogy inkább szeretné tanulni a feledést, „mert gyakran visszaemlékezik még arra is, amire nem is akar visszaemlékezni, de nem képes elfelejtetni azt, amit szívesen akarna elfelejtetni.“

c) A vigasztaló sok vigasztaló argumentumot meríthet a *tapasztalatból*, ha oly szomorú esetekre hivatkozik, mely más ismerősét sújtotta és végül mégis az illetőnek boldogságát mozdította elő. Ha a megvigasztalendő fiának korai halálát gyászolja, az a gondolat, hogy a mi királyunk egyetlenegy fiát, a tehetséges, kitünően nevelt, a legszebb reményekre jogosított Rudolf trónörökösöt oly rettenetes módon veszítette el és ezt a borzasztó, a történelemben még elő nem fordult csapást hősiesség, példás bátorsággal viselte el, ez a csodálatraméltó erős jellem mindenkinek például fog szolgálni és mindenkit utánzásra buzdítani.

d) Sokszor hivatkozunk az időre, hogy a megvigasztalendő bizalommal legyen ezen csallhatatlan orvos iránt. És tényleg idővel minden baj, minden fájdalom a megszokás által enyhül, mert minden érzelem idővel eltompul és azért, *Shakespeare* következő mondata vigasztalásul szolgálhat:

„Mily koldus az, kinek türelme nincs! Egyszerre nem, csak lassan gyógyul a seb. Csak ésszel dolgozunk és nem varázserővel, és az észnek — lásd, *idő* kell.“ Épen úgy vigasztaló hatása lesz *Petőfinek* következő humorisztikus gondolata: „Hatalmas orvos az idő; előbb-utóbb minden sebet befog, bármennyit szenvedek: ez orvos által én is meggyógyulok.“

13. A vigasztaló gondolatok tartalma függ a szerencsétlenség nemétől, nagyságától, általában a körülményektől, a viszonyoktól és különösen a megvigasztalendő *idegrendszerétől és kedélyétől*.

A fájdalmak közt az érzéki, a testi fájdalmak a legerősebbek, a legérzékenyebbek. Jób pl. addig, míg vagyonát, gazdaságát elvesztette, Istenben való

bizalma szilárdan, változatlan maradt, de midőn ő maga beteg lett, átkozta a napot, melyen született.

A *megvigasztaló* legyen fogékony a vigasztaló részvényilatkozatai iránt és iparkodjék jó könyvek olvasása, munka- és kötelességteljesítés által fájdalmairól való képzetét elhomályosítani, elnyomni. A megvigasztaló legyen háladatos a vigasztaló iránt; ez is jótékony eszköz saját fájdalmainak csillapítására, mert az a tudat, hogy ő, mint gyászoló, felebarátjának hála által is örömet okoz, az ő keblében nyugodtabb érzelmeket gerjeszt. Pl. mily mély hatást gyakorolt minden magyar olvasóra az a nevezetes, örökbecsű 1889. évi február havában kiadott manifesztum, melyben Ő Felső, a király, hálóját fejezi ki a magyar nemzetnek azon részvényilatkozatokért, melyeket minden oldalról, minden körből, közléről-távolról, városokból és falvakról kapott bold. Rudolf trónörökös gyászos elhunytával.

Legyen megengedve ezen legmagasabb leiratból néhány sort idézni

„Belső elismeréssel érzem, hogy a kölcsönös szeretet és hűségnek az a köteléke, mely Engemet és Házamat Monarchiám minden népével összeköt, a megpróbáltatás ily nehéz óráiban csak még inkább megerősödik és megszilárdul és azért szükségét érzem annak, hogy részemről, a császárné és királyné forrón szeretett hitvesem részéről, valamint mélyen sújtott menyem nevében is a gyászunkon való szeretetteljes részvétnak nyilvánulásait szívem mélyéből megköszönni.“

14. A legszomorúbb helyzetben van az a szerencsétlen szenvedő vagy beteg ember, akinek nincs rokona, nincs barátja, ki szerencsétlenségében részt venne, ki őt megvigasztalná. Ilyen ember mindig bujára gondol, betegségével foglalkozik, pesszimistikus, beteges, képzelődő tehetsége következtében mindig sulyosabbnak találja állapotát, mindig rosszabbnak a baját. Ez, mint mi gyarló emberek legtöbben, önmagát szereti legjobban és ezen önszeretet gátolja a megnyugtató képzetek feltámadását, a remény, a bátorság, az önbizalom érzelmeinek felkeltését. Azért szükséges, hogy minden ember tanuljon nemcsak a természeti erők felett uralkodni, hanem saját indulatai felett is. Nagyon helyesen mondja *báró Eötvös József* „Gondolatok“ című művében: „Nincs fájdalom, melynél sok vigasztaló okot ne hozhatnánk fel: mindenki talál ilyeneket, még saját keserveinél is; de kedélyt találni, mely a vigasztalás elfogadására képes legyen, ez a nehézség. Általán véve alig hihető, mily kevés befolyása van eszünknek arra, hogy magunkat boldogoknak érezzük; minden a kedélytől függ, s kinek Isten jó kedvet adott és ezt megtartja, az szerencsésének biztosságát hordja magában.“ Azért embertan, jöjjön el a te országod. Most már tanítjuk a test egészségtanát, majd megjön az az idő, hol a lélek egészségtana rendes tantárgy lesz a továbbképző népiskolában.

15. Azon lélektani szabályból indulva ki, hogy a szerencsétlenség és a szenvedés idején hires emberek, nagy költők vigasztaló gondolatai nagyon üdvös hatást gyakorolnak, célszerűnek tartottam *Radó Antal* „Vezércsillagok“ című művéből még néhány klasszikus, velős mondatot idézni:

A lélek megbir bármily sokat,
Ha búban lel osztályos társakat.

Shakespeare.

Előtted a küzdés, előtted a pálya,
Az erőtlen csügged, az erős megállja.

Arany János.

Sohasem a bánat töri a szívet, hanem mindig a félelem, hogy nem tudjuk elviselni.

Hock J.

Nincs veszve bármi sors alatt, ki el nem csüggedett.

Vörösmarty.

A sorssal küzd, harcol egész életében az ember, s megnyugvással győz rajta, ha tűrni tanult. Szentmiklósi.

Végül még célszerűnek tartom a t. olvasónak figyelmét néhány újabb lélektani műre irányítani :

Böhm Károly. Lélektan.

Lotze Kármán M. Psychologia.

Klamarik I. Lélektan, mint tapasztalati tudomány.

Böhm K. Az ember és világa.

Dr. Ranschburg Pál Az elme fejlődése és művelése.

A gyermektanulmányozás a tanítóképző-intézetekben. Nagy László. „Magyar Tanítóképző“-ben XIX. évfolyam VI VII. füzet.

Dr. Harald Häffding. Psychologie.

Delitzsch. System der bibl. Psychologie.

Lazarus. Das Leben der Seele.

Dietz M. Theorie der Gefühle.

Nachlowsky. Das Gefühlsleben.

Schmied. Über das Mitgefühl.

Th. Ziegler. Das Gefühl.

A. Lehmann. Die Hauptgesetze des menschlichen Gefühls.

Th. Ribot. La psychologie des sentiments.

E. Maïh. Analyse der Empfindungen.

Hugo Münsterberg. Grundzüge der Psychologie.

W. Wundt. Völkerpsychologie.

W. Preyer. Die Seele des Kindes.

A. Binet. La psychologie a l'école primaire.

J. Reinke. Die Welt als That.

Külpe. Über die Beziehungen zwischen körperlichen und seelischen Vorgängen.

Ziehen. Physiologische Psychologie.

Feuchtersleben. Diätetik der Seele.

Störring. Über Psychopathologie

James Sully. Untersuchungen über die Kindheit.

(Folytatása következik.)

Léderer Ábrahám.

Kísérleti pedagógia és didaktika.

(Folytatás.)

A kísérleti pedagogiának további forrását *a gyermeklélektan* alkotja. Az e körbe vágó irodalom óriási fellendülése mutatja, hogy a gyermeklélektani kutatások mily hatalmas kiterjedést nyertek. A gyermek testi és szellemi életének tudományos kutatása a psychologusok és pedagógusok különös munkakörévé nőtte ki magát, melynek teljes megismerése és értékesítése széles terjedelmű tanulmányozást kíván. Az idevágó vizsgálatok legnagyobb része a kísérleti psychologia vagy pedagogia jellegét viselik magukon, amelyekben mintegy elrejtve fekszik szinte kimeríthetetlen kincseshányája azon anyagoknak, amelyek a gyakorlati pedagogiában való értékesítésüket türelmetlenül várják. Hadd említsünk ezen vizsgálatok közül csak néhányat.

A gyermek fejlődését, psychologiai, physiologiai és anthropologiai szempontból teszük vizsgálatok tárgyává. Testi és szellemi típusa, a felnőttektől eltérő karakterisztikus külömbségek, amelyek észrevételeit, képzetalkotását, gondolkodását, érzését, akarátát, nemkülömben esztétikai, erkölcsi és vallási ítéleteit a különböző években és fejlődésének különböző korszakaiban mutatják, kísérletek által állapíttatnak meg. Az egyes szellemi képességek, különösen

az *emlékezet* és az *intelligencia* fejlődése, ezeknek függő viszonya a különböző physikai fejlődési faktoroktól, fejlődésüknek különböző életévekben való mértéke — mindezek beható kutatás és vizsgálatok tárgyát képezik. Szellemi képességeik individuális különbségeinek ismerete, tehetségeiknek eltérése, ez eltérések végső okai és kiegyenlítésük módozatainak felismerése, az utóbbi években végzett kísérletek által mind lehetővé lettek. Mindezen kísérletek szoros kapcsolatban állanak tisztán pedagógiai problémákkal. Tantervek helyesebben voltak megállapíthatók, órarendek célszerűbben beoszthatók ezen kísérletekből eredő tanulságok alapján. Hogy egyik vagy másik tantárgy korábbi, vagy későbbi években taníttassék-e, hogy a nap folyamán miként oszoljanak el a tanítás egyes tárgyai, melyeket végezzük a korábbi és melyeket a későbbi órákban, mindezekre választ, tanácsot, útbaigazítást az ez irányban végzett kísérletek adnak. Mindez ideig tanítók vagy iskolai hatóságok praktikus ösztönére voltak bízva e fontos kérdések elintézése, a kísérleti pedagógia azonban a gyermek szellemi képességeinek fejlődésére vonatkozó rendszeres kutatások által biztos és tudományos alapra építkezni kezdett.

Hazánkban csak a legutolsó években fordult a pszichológusok figyelme a gyermektanulmányozás felé. Három évvel ezelőtt alakult *Teleki Sándor* gróf, *Bárczy István* dr., székesfővárosi tanügyi tanácsos és nárai *Szabó Sándor*, min. osztálytanács vezetésével egy bizottság, mely a gyermek testi és lelki életének tanulmányozását tűzte ki célul, s melynek legkiválóbb munkásai *Nagy László*, tanítónőképzői igazgató és *Ranschburg Pál* ideg orvos, a budapesti pszichológiai laboratórium vezetője. Ez a bizottság igen gyakran rendezett a nagyközönség és szakemberek jelenlétében felolvasó üléseket, melyeken kitűnő pedagógusok a gyermektanulmányozás egyes részletkérdéseivel foglalkoztak. Utolsó ülésén határozta csak el a bizottság, hogy tudományos társasággá alakul és magasabb színvonalú folyóiratot ad ki a gyermektanulmányozás összes kérdéseinek alaposabb művelésére és terjesztésére.

A pedagógiai elmélet és gyakorlat szempontjából kiválóan fontosak azok a gyermekpszichológiai vizsgálatok, melyek a *gyermeknyelv* kutatását célozzák. *Preyer, Wundt, Gutzmann, Meumann, Idelberg*, stb. ez irányú vizsgálatai és tanulmányai élénken tanuskodnak a mellett, hogy e vizsgálatok már meglehetősen sok eredménnyel jártak. Kimutatják e vizsgálatok azokat a beszédhibákat, a melyekkel a gyermekek nagy része az iskolába jön, de útbaigazítást adnak arra is, hogy miként előzhető meg és hátríthatók el e fogyatkozások. Nagy didaktikai jelentőséget ígérnek azok a kísérletek, amelyek e kérdésből kiindulva, azt vizsgálják, hogy fogalmazás és beszéd közben miként alkotják a gyermekek az egyes mondatokat és miként fejlődik időről-időre fogalmazási képességük.

A kísérleti pedagógia és didaktika érdekes fejezetei azok a kísérletek, melyek a gyermekek *vallomásaira, tanulásaira, kijelentéseire, állításaira* vonatkoznak. Igazságszolgáltatási érdekekből vizsgálták először ezt a kérdést, hogy kísérlet alapján legyen kimutatható az a különbség, mely *ugyanazon* tényre vonatkozó tanuvallomásoknál mutatkozik, és hogy a nyert eredmények alapján miként legyenek értékesíthetők és felhasználhatók a gyermeki tanuvallomások. Kezdetben tisztán pszichológiai jelentőségűek voltak e vizsgálatok, amennyiben érdekes fényt vetettek a gyermeki megfigyelés feltételeire, a megfigyelték pontos megtartására, a megfigyelés és vallomás individuális különbségeire, a különböző nemű, koru és különböző műveltségi fokon álló gyermekeknek a tanuvallomásoknál eltérő viselkedésére. Csak ezek után alkalmazták *Stern, Lobsien* és *Borst Mária* e kísérleteket a gyermekpszichológiára és kimutatták, hogy a gyermekek fejlődésük különböző éveiben egészen másképen figyelték meg az eseményeket, és hogy nem egyforma hűséggel, hanem számos körülménytől befolyásolva tesznek vallomást. E körbe vágó kísérleti vizsgálatok

b*

és eredmények a pszichológusokat is érdekelték, kik kutatás tárgyává tették, hogy mennyiben volna a szemlélés, megfigyelés és vallomás fejleszthető és irányítható; azonban már első pillantásra szembe ötlük e kérdések didaktikai jelentősége is. A helyes szemléltetés, a szemléltettek pontos leírásának szükségességét pedagógus előtt külön hangsúlyoznunk nem kell, hiszen a modern tanítás nem is kíván mást, különösen a tanítás alsóbb fokain, mint időben és térben elhelyezett dolgoknak és eseményeknek szemléltetését és leírását. Magának a szemléltető oktatásnak vagy beszéd- és értelemgyakorlatoknak természetesen egészen új irányt fognak szabni e kísérletek és vizsgálatok. A napokban megtartott kísérleti pszichológiai nemzetközi kongresszuson épen ezt a fontos kérdést fejtegette Ranschburg, érdekes adatokkal bővítve és kiegészítve az e tárgyról szóló eddigi ismereteket.

Nem kisebb jelentőségűek azok a vizsgálatok sem, melyekkel több kitűnő psychologus, de első sorban *Ziehen* a gyermekek *képzettársításának lefolyását és gyorsasági fokát* állapította meg. Kétséget kizáróan igazolták az illetők, hogy a képzettársításnak sok módja van, amelyek közül egyesek különösen jellemzik a gyermek gondolkodásmódját. Tisztán pszichológiai célok vezették *Ziehent* e kísérletek végzésénél, de első pillanatra is szembevetendő e vizsgálatok pedagógiai értéke; megmutatják a gyermek gondolkodásának módozatait és gyorsaságát, és ezzel utbaigazítást adnak az oktatóknak, hogy különböző korú és képzettségű gyermekekkel miként ismerlessenek meg valamely új és ismeretlen anyagot. Kitűnik e vizsgálatokból is a szemléltetés rendkívüli fontossága, mert legkönnyebben akkor és úgy érthetőek meg új fogalmak, ismeretlen anyagok a növendékekkel, ha azokat természetben, vagy képben eléjük állíthatjuk vagy pedig ha az előadás szemléletességével és könnyedségével tudjuk kiegészíteni vagy pótolni a valóságos szemléltetést.*)

Az eddig felsorolt vizsgálatok csaknem mindegyikénél a pedagógiai kísérlet csak mint a pszichológiának alkalmazása é. kibővítése jelentkezik. Nem is lehet ez másképp, mert a jelenkor pszichológiája módszer és eredmények tekintetében jelentékenyen megelőzte a tudományos pedagógiát. Az utolsó évek kísérleti pedagógiai munkálataiban azonban mindenfelé azt a törekvést látjuk előtérbe lépni, hogy a pedagógiai kísérlet a pszichológiától külön választassék és saját lábaira állíttassék. Ha csak egy pillantást vetünk az alább felsorolt kísérletekre, úgy ez könnyen nyilvánvalóvá lesz.

A physiologusok és ideg orvosoknak a szellemi elfáradásra vonatkozó mérései vetették fel a tisztán pedagógiai érdekek szolgálatába álló gyermeki *szellemi higiénia* kérdését, melyet a *Társadalomtudományi Társaságban* a *középiskolai reformról* megindított vitában legelső ideg orvosaink és elmegyógyászaink a reform legfontosabb elvének és kiinduló pontjának jeleztek. Az individuális különbségekre vonatkozó pszichológiai vizsgálatokból fejlődött ki a speciális tehetségtan, ebből ismét a *gyenge tehetségű gyermekek* ismerető jeleinek pedagógiai kutatása. A *gyermeknyelv* általános physiológiájából jött létre az iskolai oktatással fejlődő nyelvnek speciális tana. Ez utóbbi ismét a különböző korú és képzettségű iskolás gyermekek *mondatszerkesztési* módozatainak és *fogalmazási* képességének vizsgálatát eredményezte.

Azon szellemi processzusok vizsgálatából, melyek a felnőttek írását és olvasását vizsgálták, fejlődött a gyermeki írás és olvasásnak speciális vizsgálata; az emlékezetnek pszichológiai vizsgálatából a gazdaságos tanulás technikája, az elfelejtés physiologiai vizsgálatából pedig az iskolai ismétlések hatásának megállapítása; a különféle képzettségűeknek pszichológiai és pszichiátriai vizsgálatából indult ki a szorosabb értelemben vett pedagógiai megfigyelés. Legjellem-

*) Ziehen: Die Ideenassociation des Kindes. I. II. Döri: A gyermek képzettársításai. Népn. Könyvtára 26. füzet.

zöbben igazolják a tisztán pedagógiai irányu kísérleteknek önállóságra való hajlandóságát azon legujabb és gyakorlati pedagógiai kérdésekre vonatkozó experimentális munkálatok, melyeket *Mayer* és *Schmidt* Würzburgban, *Meumann* Zürichben végeztek, hogy kipuhatólják az *egyedül* és *csoportosan* végzett, nemkülönben az *iskolai és házi szellemi munka értékét*.

A tisztán didaktikai szolgálatban álló vizsgálatok leírását majd egy külön fejezetben fogom tárgyalni, amelyet az ezen téren legkiválóbb férfiú, nevezetesen *Lay W. A.* dr. karlsruhei tanítóképző-intézeti tanár ez irányu működésének fogok szentelni. Itt csak annyit tartok szükségesnek megjegyezni, hogy kezdetben *Lay* munkálatai is az experimentalis psychologia módszereinek és eredményeinek didaktikai kérdésekre vonatkozó tudatos és tervszerű alkalmazásai voltak. Azonban éppen *Lay* munkálataiban látunk állandó és kitartó törekvést a pedagógiai kísérletek önállósítására, eredeti módszerek és jellemző fogások megállapítására a pedagógiai kutatás számára; kísérleti didaktikájában pedig az oktatás egész anyagát iparkodik kísérleti úton feldolgozni.

A tudomány ez új ágai még nem jutottak el odáig, hogy egész rendszerük tudományosan megállapítható lett volna; hosszú tudományos munkálkodás és buvárkodás eredményezheti csak ezt, mert a kísérleti kutatás csak lassan és fáradságos úton haladhat előre. Könnyebb dolog tisztán elméleti gondolkodás alapján pedagógiai rendszereket megállapítani, mint kísérlet alapján bármely tételt is felállítani, amely a próbát ki nem állotta és igazolást nem nyert volna. Nagy munkára és sok munkásra van ezért szükség, különösen a különböző rendű oktatók köréből, hogy a kísérleti pedagógia és didaktika pontosan megállapított rendszerét megnyerhessük. Ily irányu munkásság számára *Meumann* é. *Lay* organumot is létesítettek, amelynek első két füzeté már megjelent és amely időhöz nem kötötten évenként 4 nagyobb füzetben fog megjelenni.*) Itt közlik az egész művelt világ pedagógusai, kik kísérleti pedagógiával és didaktikával foglalkoznak, kísérleteik és vizsgálataik eredményeit, s már e szakközlöny első füzetében állapította meg *Lay* az e körbe vágó munkásságnak egész programját, melyet alább vázlatosan ismertetünk.

(Folyt. követk.)

Dőri S. Zsigmond.

Az énektanítás az elemi iskolában a szolmizáló módszer alapján.

(Folytatás és vége.)

A tanulóra nézve az a—moll kemény c-ként szerepel, ami azért is fontos, hogy nem kell a gyermeket a párhuzamos lágy skálák hangközeinek különbözőségére figyelmeztetni és a hangtalálási pontosság nem veszít biztosságából.

Ott, hol több gondot fordíthatunk az énektanításra és különösen a felsőbb osztályokban tovább mehetünk. Figyelmeztetjük tanítványainkat, hogy bármely hangot alaphangul, azaz dónak választhatunk és ahhoz viszonyítjuk föl és lefelé a re, mi, fa stb. hangot. Így pl.: ha a D-t választjuk alaphangul, tanítványaink azonnal transzponálják az c-t = re, fisz = mi stb.-re. Ezzel az egy gyakorlattal elértük, hogy a tanulók nemesak D-ben, hanem az ugyanazon vonalrenden álló Deszben is tudnak énekelni, habár a D és Desz létra egészen más jellegű. De tudnak a tanítványok ezen gyakorlat folytán D-Desz párhuzamos lágy létrájában, tehát H és G mollban írt dalokat is énekelni, mert ugyanaz áll itt is, mint ami c-dur és á-moll viszonya között igazságképpen fennállott.

Tehát egy gyakorlat 4, szóval négy skálában írt melódiák éneklésére képesít. Így az E vonalon alapuló skála szintén négy: *E, Esz* dur és *Cisz, C* moll

*) *Lay-Meumann*: Die experimentelle Pedagogik. stb. I. II. füzet. 1905. Wiesbaden.

skálák éneklésére tanít és így tovább. Ha tehát az összes skálák tanítására vállalkoznánk is, csak 7 gyakorlat elvégzése válik szükségessé, mindenesetre kevesebb, mint a 12 kemény és ugyanannyi lágy hanglétrának begyakorlása. Azonban nemcsak ezt az egyszerűsítést érjük el ezen módszer használata által. Nem szabad elfelednünk, hogy minden skálában az intervallok nagyságának azonossága dacára, az elnevezés változik, sokszor igen bonyolult és nagy zavarokat okoz. Zeneileg, c-c, d-fisz, e-gisz, esz-g stb. egyformán nagy tercek, a szolmizáló módszer egyformán dó-minek nevezi mindannyit, ami végtelenül megkönnyíti a tanítást is, a tanulást is. Az abszolút módszerrel leküzdhetetlen akadályt képeznek az előjelzések is a hanglétra megállapítása is igen nehéz és csak az elméleti tanítással lehet sikeresen a skálák tömkelegében eligazodni.

A szolmizáló módszer alkalmazható, ha nem is tanultunk elméletet, mert teljesen gyakorlati fontossága van és ebben rejlik kitűnősége. A gyermekeket figyelmeztetjük, hogy a keresztet skálánál csak az utolsó keresztet tekintjük és a rákövetkező vonal hangján van a *dó*; pl: ha az utolsó kereszt a fa — f vonalon van a szó az alaphang = dó; ha *re* vonalon áll, mi lesz a dó? és ha szólon = g áll az utolsó kereszt *lá* lesz a dó, és onnan kiindulva felfelé és lefelé számítjuk a rendes módon a hangközök távolságát.

A *b* előjelzésű skálánál figyelmeztetjük tanítványainkat, hogy egy *b* előjelzés f = fa alaphangot jelenti. A többi skála alaphangja úgy állapítható meg, hogy az utolsó előtti *b* vonalán van a dó, tehát az alaphang. Pl.: Asz durban *b*, esz, ász, desz, előjelzés van, a sorrend utolsó előtti *b*-je az asz adja a skála dóját. Ez, remélem, nem képezhet nehézséget és annyira bevésődik a gyermek emlékezetébe, hogy soha el nem felejt.

Saját tapasztalataimat nem akarom felemlíteni. Hiszen az a célom, hogy az igen tisztelt éneket tanító kartársakat ezen módszer kipróbálására serkentsem. Csak annyit mondok, hogy sokszor bámulatba estem és csodáltam az elért sikereket. Mert amire az abszolút módszer alkalmazásánál gondolni sem mertem, az elénekelt dal hangjegyekkel való leírását is megkíséreltem és ez fényesen sikerült. Legnagyobb örömünkre fog szolgálni, hogy az elemi iskola harmadik osztályában úgy olvassák le a kótát, mint a könyvből az olvasmányokat, ha egy-egy dal betanítása alig egy félórába kerül, ha leckőül adhatunk másnapra kétszólamú dalokat és nekünk nem lesz más dolgunk, mint a taktus zavarait elsimitani és összhangba hozni. Tudom, sokan nagy optimistának fognak tartani, aki sokat ígér, keveset ad, de „Árkádiában éltem én is“, megküzdöttem én is becsületesen a szolmizáló módszer alkalmazása előtt a, b, c, d, e, f, stb, tehát az abszolút módszerrel is. Sőt az igazat megvallva, magam is ezen módszer szerint tanultam a képzőben — és nem tudtam semmit. A képzőből kilépve, mivel szükségem volt rá, óriási fáradtsággal értem csak el, hogy biztosan eltaláltam az intervallokat, míg a pápai állami tanítóképzőben és a mellette lévő gyakorló iskolában, ahol ezen módszer segítségével tanítanak, oly pontosan énekelnek a növendékek, hogy élvezet őket hallani. Jól tudom, abszolút hallás, azaz a tanuló azon képessége, hogy valamely tetszőleges hangot megnevezzen, ezen eljárás mellett nem biztosítatik, de híres zeneszerzők is bevallják, hogy ilyen abszolút hallásuk nincs, mert ez olyan isteni adomány, mint a gyönyörű hang, a költői tehetség. Az elemi iskola feladata nem is művészek képzésében áll, nem is abban, hogy zeneelméleti dolgokkal terheljük a gyermek agyát, hanem igenis feladata gyakorlati ügyességre tanítani.

Legjobb példát az olvasás tanítása nyújt. Először is olvasásra tanítjuk meg a gyermeket, csak azután tanítjuk a nyelvtant és nem megfordítva. Az énektanításnál is előbb meg kell tanítani a gyermeket, hogy kemény C-ben minden intervallt, minden változatban eltaláljon, azután átmehetünk a részle-

tekre. Csak nem lesz baj, ha egy eredetileg kemény A-ban írt éneket C-ben írunk a gyermek elé. A melódia cseppet sem fog ezáltal változni. Ez csak kétségtelen. Már pedig inkább tudjon a gyermek valamit gyakorlatilag végrehajtani, mintsem elméletileg előkészítve, az egész oktatásnak semmi hasznát ne vehesse. A hallás után való tanításnak igazi haszna nincs, ha csak nem tekintjük az első osztályt, ahol a gyermek az éneklés által kissé felvidul a neki terhes munka közben, és nem tekinti tanítóját olyan nagy zsarnoknak, amilyennek szülei házában sokszor hirdetni hallotta. Ezt azonban elérhetjük anélkül is, hogy a tanító addig énekelje a gyermekekkel a megtanulandó dalt, míg azok tudják. Eresszük a gyermeket szabadjára, fog tudni nótát mindegyik eleget és olyant, mely szája íze szerint van. Különbösen is nem azt kívántam mondani, hogy hallás után ne tanítsunk, lehet így is tanítani az alsóbb osztályokban. De hogy 4—5 évi fáradozásunk eredménye csak 10—20 dal legyen, azt elfogadni lehetetlen.

Angolországban, az iskolák 73%-ában ezen módszer segítségével és gyakorlati alapon tanítják az éneket. Így tanítanak nagyon sok német iskolában is, és úgy hiszem, nem mondok ujságot, ha ezen államok énekképzését fejlettebbnek mondom, mint sajnos a miénket. Innen van, hogy míg külföldön alig akad helység, hol daloskör ne volna, alig van mesterember, ki nem tudna kótából énekelni, nálunk még az arra hívatott emberek, tanítók között is akárhány van, kik csak akkor tudnak egy egyszerű dalt elénekelni, ha előbb zongora mellett jó sokáig kiböködték és bevágták....

Meg vagyok győződve, hogy ezen új módszer leírása által szolgálatot tettem a zsidó iskolák oktatásügyének, mert itt bánnak talán legmostohábban ezen kedélyt nemesítő tárggyal. Pedig alig van tehetősebb szülő, ki zongorázni ne taníttatná gyermekét, éveken át; alig ház, hol tehetségtelen gyermekek ne cincognának éveken át minden eredmény nélkül. Ha az elemi iskola az énektanítás által a gyermekek hallását fejlesztené, csak az igazán tehetségeseket fognák zenei tanulmányokra.

Tessék e módszerrel próbát tenni. Hasznát vehetik még azok is, akik az abszolút módszer alapján tanultak meg énekelni, de különösen hasznos lesz azoknak, akik hiányos zenei készségük miatt a biztos hangtalálás fokáig eljutni nem tudtak.

Pápa.

Blau Henrik.

A túlterhelés és hitoktatás.

Amaz általános pedagógiai kérdések közül, melyek ezidőszerint hazai tanügyi közvéleményünket foglalkoztatják, a túlterhelés kérdését kell a legfontosabbnak tartanunk, amely nemcsak nevelés-oktatási, de egészségügyi kérdés is egyúttal. A túlterhelés eloszlása — legalább a népoktatás terén — a közel jövőben megjelenendő népoktatási tanítástervnek van fentartva.

Zsidó felekezeti tanügyünk terén pedig a most szőnyegen levő témák közül kétségtelenül az egyetemes hitoktatási tanterv kérdése a legfontosabb. Ennek helyes megoldása van hivatva tervszerűséget és egyöntetűséget hozni be az elsőrangú fontosságú tárgy tanításába, amely a zsidó népiskolák létalapja.

Lehet-e e két fontos kérdésnek egymáshoz valamelyes köze? Nagyon is, amennyiben a túlterhelés a hitoktatás terén is jelentkezhetik. Sőt — ezt sokan tudják gyakorlati tapasztalatból — itt-ott, főleg pedig közös, felekezet-nélküli iskoláink némelyikében tényleg nagy mértékben jelentkezik is.

Jelentkezik pedig a túlterhelés többféleképpen, mert általában véve nemcsak a sok anyag jelent túlterhelést. Jelentheti ezt az aránylag kevés is, ha az elvégzésére fordított időmennyiség még ezzel a kevéssel sincs kellő arányban.

Jelentkezhetik a túlterhelés az anyag helytelen megválasztásában is. Ha pl. olyasmit is fölveszünk, ami nem okvetlen szükséges az illető korban. Ha a leány számára oly anyagot szemelünk ki, amely inkább a fiut érdekli, ha olyat meg föl nem veszünk, ami őt neménél fogva különösebben érdekelhetné.

Jelentkezhetik a túlterhelés továbbá a tankönyv alkalmatlan voltában is. Ha annak nyelvezete nem olyan, hogy a tanuló azt első olvasásra könnyen megértse, akkor nem olvasgatja és nem foglalkozik vele kedvvel. Ha azt amit röviden, pár szóban elmondhatna, hosszú lére ereszti; viszont száraz rövidséggel mondja el azt, ami alkalmas lelkesítő, érzelemkeltő olvasmány feldolgozására.

Jellemző, hogy vallástani könyveink egyképp szólnak fiúknak, leányoknak. Tudomásom szerint alig jelent még meg kizárólag leányiskoláknak szánt tankönyv, ami világos bizonyítéka annak, hogy a nemi különbség pedagógiai szempontjára e tantárgy tanításánál vajmi keveset adunk. Pedig főleg az elemi iskolainál magasabb fokon, nagyon is sokat kellene adnunk. Leányiskolában pl. a Talmud szerkezetének beható ismertetésével bajlódni szinte kárba vezett idő és fáradság. Alkalmasabban és helyesebben megismertetjük a leányt e nagy művel, ha egy marék „gyöngyszemet” nyújtunk neki belőle. A tudományos rendszerbe szedett száraz történeti oktatás a leányt kevésbé érdekli, de szive-lelke épül egy életteljes ismertetéstől, amely kedvessé, vonzóvá teszi előtte a tárgyat vagy személyt, amiről vagy akiről szó van. A fiut csodálattal és áhitattal tölti el pl. *Akiba* rabbi nagy tudományosságának és a hittudomány továbbfejlődésére való hatásának ecsetelése, míg a leány lelkét sokkal jobban meghatja a nagy rabbi nevének, szerény, önzetlen, csodálatos jótékonyága és az önfeláldozó *Ráchel* élettörténetének elbeszélése, vagy a nő léteére is tudós számba menő *Beruria* bölcsességének ecsetelése. A nő nagy befolyást gyakorolhat a család vallásosságára is, azért pl. mulhatatlanul szükséges, hogy a zsidó nőt, mint a háztartás vezetőjét, az erre vonatkozó parancsokkal és tilalmakkal ismertessük meg.

Számos példát lehetne még felhoznom annak bizonyítására, hogy a leányok hittan-könyvének különböznie kell a fiúkétól, úgy az anyag megválogatása, mint annak elrendezése és feldolgozása tekintetében; ezt tenni azonban fölöslegesnek tartom, annyira kézen fekvő dolog. Következik ez egyébként az egyéniség figyelembe vételének általánosabb érvényű elvéből is, mely azt kívánja, hogy mindenkinek az éppen neki valót, a neki megfelelő módon és mértékben nyujtsuk. Ha e kívánalomnak minden vonalon eleget teszünk, sokat tettünk a túlterhelés megszüntetésére is.

*

E sorok közreadásával egyidejűleg értesítem a t. kartársakat, hogy a fent vázolt elveket figyelembe véve, *Gárdos Mór* helybeli kartársam közreműködésével polgári *leányiskolák* és hasonló nemű tanintézetek számára szánt két részből álló vallástani kézikönyvet szerkesztettem, mely még a jelen iskolaév folyamán elhagyja a sajtót. Tisztelettel ajánlom e művet az érdekelt t. kartársak jóakaró szives figyelmébe.

(Sátoraljaujhely.)

Knopfler Sándor,
állami pölg. leányisk. hitoktató.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A fogalmazás tanításáról, úgy, ahogy az most iskoláinkban dívik, beszél *Anthes Ottó* a „Kunstwart“ dec. 15. füzetében. Kritikája ugyan első sorban a magasabb iskolákra vonatkozik, de azért a népiskolai tanítóra nézve is megszívlelésre méltó. *Anthes* az általa felvetett kérdésre: Vajjon a fogalmazás, úgy ahogy most

szokásban van, alkalmas-e arra, hogy a tanulóban szunnyadó tehetségeket felébressze és a kívánt irányban fejlessze? határozott nemmel felel. Ennek okát első sorban a feladott themákban keresi. A fogalmazványok háromnegyed része az irodalmi tanítással vagy a házi olvasmányokkal van kapcsolatban. De az irodalomból vett fogalmazás nemcsak hogy ártalmára van az irodalmi tanításnak abban a részletkérdésben, mely éppen a tanítás anyaga, midőn azt a tanuló gyakorlatainak tornaeszközüvé alacsonyítja le, hanem magának a fogalmazványnak is oly helyzetet teremt az irodalmi művel szemben, mely nagyzoló, nevetséges és arra a végzetes balhltre vezeti a tanulót, hogy irodalommal másképen, mint kritikailag foglalkozni nem lehet. „Még a tapintattal és értelemmel megáldott fiú kezében is az irodalmi fogalmazvány inkább öldöklő fegyver, mint életetkeltő bűvészbót.“ A fogalmazás ne legyen specifikus „nyelvi fogalmazvány,“ hanem írásbeli kifejezése annak, amit a tanulók a különböző tárgyakban, különösen a természettudományokban tanultak. Ne legyen a fogalmazás a nyelvtanárnak kizárólagos terrenuma, hanem époly joggal a többi szaktanároké. Ilyen fogalmazást az alsó fokon minden óra után, a felsőn pedig egy bizonyos tárgykör elvégzése után csináltassunk. De ha a nyelvoktatás nem akar lemondani különleges fogalmazásáról, irassanak a gyermekkel élményeiről és tapasztalatairól az iskolán kívül. Munkájának második részében Anthes az iránytan „egész ravasz“ tudománya ellen fordul, melynek alkalmazásával az iskolában csak annyit érünk el, hogy a tanulók fogalmazványaiból minden egyéni és személyi vonatkozásu dolgot kiirtunk és őket egy minden jellegzetességben szűkölködő stilushoz szoktatjuk. A gyermek ne utánozzon, hanem írjon saját stilusa szerint, vagy legalább fejlesszük az ehhez való tehetőséget. És ezt a tehetséget minden gyermek már hazulról magával hozza. A gyermek, ki az iskolába lép, már nagyon szépen tud beszélni, sokkal szebben, mint 5 évvel később. Aki beszélni tud, az tud írni is, mihelyt az írás technikáját megtanulta. Ha csak előbb el nem vették bátorságát attól, hogy saját egyéni kifejezőmódjával élni merjen.

A tanító szabadsága. Mindenekelőtt szabadság a szükítő rendeletek és nyomasztó felügyelet túzásától! Természetes, hogy rend nélkül nincs összműködés és némi kényszer nélkül nincs rend. De *leges et ordinationes non sunt multiplicandae praeter necessitatem.* Ha a tanító működését előírások és ellenőrzés által a szükészen felül szükítik, ha neki a tanmenetet és módszert, az olvasmány kiválogatását és tárgyalási módját, sőt még a véleményét és lelkesedését is előírják, akkor a szabadsággal együtt a hivatásszeretet is kihal. A tanító hivatása nem türi a rendelkezés és ellenőrzés ugyanazon mértékét, mely a katonai és politikai pályán vagy a technikai forgalomban szükészes és lehetséges. A tanító működése az egyéniségén alapszik; a tanító avval fizet, a mi. S azért nem szabad valamely sablon érdekében sajátosságát elrontani; ez még akkor sem volna nyereség, ha az előírás jobb, mint a sajátja, hacsak szabad meggyőződéséből nem veszi át. Nem szabad neki a keresést és találatást lehetetlenné tenni, sőt még a tévedést sem; néhány tévedés jobban tanítja azt, ki általában tanítható, mint idegen bölcsesség, pláne, ha ez az iskolarend formáját ölti magára. Így a mozgás szabadságát sem szabad előre megállapított penzumok és vizsgálatok által nagyon korlátozni. Az általános vélemény ne az legyen, hogy rossz utat kell végezni és hárcsak már túl volnánk rajta, hanem az volna a helyes vélemény: közös utat kell megtennünk, utat a történet és irodalom, a természet és az élet esodaországán keresztül és egész lelkünkkel arra törekszünk, hogy ebből minél többet nyerjünk látás, tapasztalás és tanulás által. Végül szabadságot kérünk más értelemben: szabadság a kötelező munka sokaságától. Nem szabad a tanító egész idejét és erejét az iskola számára lefoglalni; időt kell neki engedni magántanulás, szabad munka és szabad olvasás számára is. Ezt nemcsak a tanító élete és fejlődése, hanem a hivatás és az iskola érdeke is követeli. Tanító, kinek egyébre, mint iskolai munkára, nincs ideje, azt sem tudja helyes és magasabb szempontból elvégezni; folytonos kiadás bevétel nélkül tönkrejuttat. (*Paulsen* tanár: „Németország magasabb iskolái és tanítósa,“ Braunschweig, Vieweg u. Sohn.)

* * *

Akaratképzés. Ismeretes, hogy Herbart a nevelés végcélját a jellemszilárdságban látja. De ehhez okvetlen erős akarat kell. Miután az akarat olyan természetü

erő, melyet megerősíteni és megszilárdítani kell, a tanító kötelessége növendékei akaratára is hatni és azt tőle telhetőleg erősíteni. Erre nézve egy német pedagógus a következő tanácsokat adja: 1. Igyekezze a gyermekek közvetlen érdeklődését felkelteni. 2. Gondoskodjál arról, hogy a gyermekek tudása cselekvéssé váljék. 3. Neveld a gyermekeket öncselekvésre. 4. Szigoruan ügyelj arra, hogy a gyermekek gondosan végezzék el munkáikat. 5. Szándékos figyelemre szoktasd a gyermekeket. 6. A társadalmi erényekre neveld a gyermekeket (udvariasság, tisztaság, rendszeretet, pontosság, engedelmesség stb.). Végül 7. Mutass a gyermekeknek jó példát. (Der deutsche Schulmann, VIII. évf. 3. sz.)

*

Pedagógiai szilánkok. A tanterv ne készüljön sem általános, sem párt-politikai szempontok szerint, a gyermekek nevelését nem szabad politikai céloknak vagy pártérdekeknek alárendelni. Légy úgy mentes legyen a tanterv a hitfelekezeti párt-villongások befolyásától.

Ha a tanító sokat tanít, rosszul tanít. Nem lehet az anyagot úgy feldolgozni, ahogy kellene, nem lehet a gyermeket tehetetlenségében, gyermeki gondolatmenetében követni. Mindig csak előre, ha az egyik feladat kész, rögtön a második, a harmadik és így tovább, minden pihenés és meggondolás nélkül — ez olyan versenyfutás, melyben sem a gyermeknek, sem a tanítónak nem telik öröme.

Gyakran lehet hallani: ez az étel nem nekem való, nem jót tesz nekem, gyomor, természetem nem bírja, amivel nyilván csak azt akarják mondani, hogy a táplálkozás csak a fizikum tekintetbe vételével történhetik meg. Így a testiekre vonatkozólag. De a szellemi táplálkozás kérdésében vajmi ritkán gondolnak arra, vajjon az új étel megemészthető lesz-e az öntudat által. Az öntudatnak minden jó és azt hiszik, hogy majd csak meg lesz valahogy. A szellemi károkat nem akarják észrevenni.

Az iskolában a gyermek ritkán nyilvánítja belső lényét. Itt egész más, mint otthon, vagy pajtásai közt. Mintha álarcot venne fel, nemcsak arcvonásaira, hanem lényének minden megnyilatkozására. Az ember sokszor csodálkozik, hogy milyennek találja a gyermeket, ha véletlenül sikerül őt ott megfigyelni, ahol úgy adja magát, amilyen.

Ha a gyermeket meg akarjuk nyerni, követni kell figyelmének nyilvánulását. Ha a gyermekeket a tanítás nem érdekli, nyugtalanság uralkodik az egész osztályban, a lábak dobognak, a testek ide-oda hajolnak, a fejek mozgásba jönnek és ez mind természetes kifejezése annak, hogy a tárgy unalmas. Mintha tudtunkra akarnák nekünk adni a gyermekek: Tanító bácsi, unatkozunk!

Az első iskolaévben, sőt már 5—6 hónap múlva tudjanak a kis gyermekek olvasni! Ebben az egy tantárgyban a gyermekek és a tanítók érthetetlen túlterhelése rejlik. Igen, a tanítónak is. Mert egy ilyen tanítás bennünket is felemészt, nemcsak testileg, hanem szellemileg is, mivel a túlkövetelés nagyságához még az olvasástanítás butító hatása is hozzájárul. (Zillig: Augsburger Vorträge.)

Rózsa Ede.

T Á R C A.

A sz'fira napjaira.

A szentírás szavai szerint hét hetet kell számlálnunk peszach ünnep 2. napjától azaz az árpaaratás kezdetétől — a sebuoth ünnepig, amikor pedig az új buzatermésnek zsengejét kellett áldozatul bemutatni az Úrnak. A biblia eme parancsából az látszik, hogy e 49 nap számlálásának gazdasági jelentősége volt. (Maga az עמר szó kévét jelent.) Az ómer-számlálás ezen jelentőségét csak ennyiben említvén, jelen soraimban azon gyászról óhajtók szólni, mely a zsidóság későbbi történetének szomorú eseményei folytán a szefira napjaiban, miránk — késő utódokra is — nehezedik.

Vajjon mi tehát e gyásznak oka és alapja? A talmud Jebamoth traktatusának 62. l. b. oldalán a következőket olvassuk:

אמרו, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת ועד אנטיפרם וכלם מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה; תנא כלם מתו מפסח ועד עצרת, אמר רב חמא בר אבא כלם מתו מיתה רעה; מאי היא? אמר רב נחמן אסכרא: 24,000 tanítványa volt R. Akibának, Gevosztól Antiproszig, és ezek mindnyájan egy időszakban haltak meg, mert nem voltak egymás iránt kellő tisztelettel; tanultuk, hogy valamennyi peszach és aczeresz (azaz sebuoth) között halt meg. R. Chama b. Aba mondja, hogy mindannyi rût halállal mult ki. Miféle halállal? R. Nachman szerint „aszkerában.“

A talmud ezen szavai alapján az Orach Chajim a következőket jegyzi meg: נוהגים בכל המקומות שלא לישא אישה בין פסח לעצרת, והטעם שלא להרבות בשמחה, שבאיתו זמן מתו תלמידי ר' עקיבא; ויש מסתפרין מל"ג בעומר ואילך: Szokás mindenütt, hogy peszach és sebuoth között nem tartanak lakodalmakat és általában tartózkodnak a zajos mulatságoktól, mert ez időszakban haltak meg R. Akiba tanítványai.

A talmud- és ennek révén az Orach Chajim szerint tehát a szefira-gyász-nak alapja a R. Akiba tanítványainak természetellenes halála. Későbbi történet-tudósok azonban a תלמידים néven nem épen tanítványokat, hanem párthiveket értenek. Tudjuk u. i., hogy R. Akiba a Bar-Kochba-féle lázadásnak egyik fő-faktora volt. Hadrianus császár kegyetlen üldözései kétségbeejtették a római uralom alatt élő zsidóságot. Várták a megváltás óráját és nem csoda, ha sokan sereglettek a magát messiásnak hirdető Bar-Koziba zászlaja alá, kinek serege 4—500,000 emberre növekedett.

Maga R. Akiba is hitt Bar-Koziba messiás voltában és Bileám e mon-dását alkalmazta reá Csillag ered Jákobból. דרך כוכב מיעקב, amiért az-után Bar-Kozibát Bar-Kochbának — azaz csillag fiának — nevezték el. Mi sem valószínűbb tehát, mint az, hogy R. Akibának 24,000 párthive volt e fel-keelésben és hogy ő ezen hiveit, kiket a talmud תרמידים néven nevez meg, Bar-Kochba zászlaja alá harcra is vezette. Bar-Kochbának — mint tudjuk — sikerült a római őrseget Jeruzsálemből kiűzni és a zsidó állam függetlenségét még egyszer — és pedig utoljára — visszaállítani, minek jeléül a Bar-Kochba-féle pénzeket is verette. De nem sokáig örülhetett hatalmának, mert a rómaiak vitéz hadvezére, Julius Severus, a zsidók erősségét, Bettár városát nemsokára bevette; Bar-Kochbát és a felkelés többi vezéreit börtönbe vetette és őket köztük R. Akibát is — a végzetes Áb hó 9-én kivégeztette.

Igen valószínű, hogy Bar-Kochba táborában, nevezetesen R. Akiba parancs-noksága alatt pestis ütött ki, mely R. Akiba 24,000 katonáját elragadta. E magya-rázatot elfogadva, a talmud idézett mondását, hogy t. i. 24,000 ember oly rövid időszakban mult ki, ugyszintén az Orach-Chajim említette gyász elren-delését is érthetőbbnek találjuk.

A középkorban, különösen a keresztes hadjáratok korának szomorú esemé-nyei miatt is méltán gyászolhat a zsidóság a szefira napjaiban. Isten eme bünt-ető végzését a גורת תתניו néven említi a tisó beov egyik zokogó gyászdala. Ugyanis 4856 1096-ik évben indult meg az első keresztes hadjárat, mely azzal kezdődött, hogy „Walter von Habenichts“ szedett-vedett rabló serege a németországi zsidókat fosztogatta és százával öldöste. Az 1096. év május 3-án Trier és Speier városokban, május 18-án Wormsban, 26-án Mainzban, 30-án pedig Kölnben hitsorsosaink közül több százan lettek áldo-zatává a keresztesek dühöngő csapatainak. E borzalmas kegyetlenségek hasonló módon folytatódtak a 2., 3. és 4. keresztes háborúk alkalmával, hisz e had-járatokkal együtt járt a zsidók mészárlása és fosztogatása. E szomorúan meg-rendítő események sugallata az az הרחמים és a Szefira Jóczeroth imák, melyeket a szefira időszak szombatjain templomainkban elmondunk. De ezen rémítő csapásokról kesereg a כינות לט"ב באב is.

Pedig a szefira napjai a gyönyörű természet ébredésével esnek egybe. amikor Istennek minden teremtménye örül az éltető napsugárnak, a lengedező tavaszi szellőnek. A zsidóság azonban évezredes történetének könyvében kutatva, mindig akad oly fejezetekre, melyeknek olvasásánál öröme szomorúsággá, vigsga gyásszá változik.

Simontornya.

Klein Mór József.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tudósítás.

I.

A közp. választmány május hó 18-án ülést tartott, melyből a következőket jelentjük

Elnök: Kornfeld Gyula.

Jegyző: Hajnal Jakab.

Jelen voltak: Adler Simon, Bárd Rezső, Csukási Fülöp, Döri S. Zsigmond, Györi Adolf, Kuttner Miksa, Müller Adolf, Reif Jakab, Révai Miksa, Rózsa Ede, Salamon Nátán, Stern Ábrahám, Székely Lajos és Wolf Ármin; mint *vendég:* Biró Samu vidéki választmányi tag Sopronból.

Távollétüket kimentették Lederer Ábrahám, Mendl Lajos, Schichtancz Ármin.

1. Elnök megnyitván az ülést, a következőket jelenti:

a) *Friedmann* Adolf ungvári tagtársunk hosszas betegség után elhalálozott; özvegye kellően felszerelt kérvényben az özvegyi segély kiutalványozását kérelmezi.

A választmány részvétellel vesz tudomást a megboldogult tagtárs elhunytáról és özvegye számára az alapszabályszerint járó 400 korona özvegyi segély kiadatását engedélyezi.

b) *Mandl Mór*, egyesületünk alapító és tiszteletbeli tagja, kihez neje elhalálozásakor részvétiratot intéztünk, és özv. *Neuschloss* Marcellné, kihez férje elhunytakor részvétlevelet irtunk, megköszönik a nekik kifejezett részvétet. Tudomásul szolgál.

c) A vezetőség a múlt választmányi ülésen a rendes tagok névsorából törölt kartársakat a határozat értelmében a törlésről ajánlott levélben értesítette; két ilyen levél, mint kézbesíthetlen, visszaérkezett.

Tudomásul szolgál.

d) A bácsmegyei fiókkör elnöksége átiratban jelenti, hogy idei körülésüket f. é. július 3-án Zentán tartják meg.

Az északkeleti fiókkör pedig azt tervezi, hogy idei körülésüket f. é. július 3-án Eperjesen tartják meg.

A választmány mindkét jelentést örömmel veszi tudomásul és felkéri az elnökséget, hogy az erre vonatkozó szükséges intézkedéseket megtegye.

2. Elnök bemutatja az „Emléklapok“ előállítása céljából a „Globus“ műintézettel kötött szerződést; egyszersmind jelenti, hogy az összes izr. felekezeti iskoláknak és hitoktató kartársainknak, (amennyiben cimöket ismerjük), egy-egy mutatványpéldányt küldünk megfelelő felszólítás kíséretében.

A választmány a szerződést egész terjedelmében, valamint az elnökségnek tervbe vett intézkedéseit jóváhagyja.

3. A választmány a következő új tagokat veszi fel: 1. *Krausz* Ábrahám érsekujvári tanítót, 22 éves, utánfizetés kötelezettsége nélkül. 2. *Holzer* Salamon németkeresztúri tanítót, 30 éves, utánfizetés kötelezettsége nélkül.

Felvételi okmányait csakis a folyó évre járó 8 korona tagdíj befizetése után kapják meg.

4. A választmány a következő segélyeket szavazza meg: 1 rendes tagnak 5 heti betegsegélyképen 50 koronát, 3 rendes tagnak rendkívüli segélyképen összesen 120 koronát.

5. A választmány a *Lederer* Bernát alapítvány ez idei kamatjainak elnyeréseért folyamodó 9 beteg tagtárs kérvényeinek beható tárgyalása után az elnökség javaslata szerint 3 folyamodó kérvényét döntés végett az örökhatározó családjához terjeszti fel.

6. A fürdősegélyért beérkezett folyamodó 17 tagtárs közül a választmány 6 tagnak 60 60 koronát, összesen 360 koronát szavazott meg, egy fürdősegéllyel gyarapítván így a pályázatban kiírt 5 segélyt. Az odaitélésnél a választmány a következő szempontokat vette figyelembe: az orvosi bizonyítvánnyal igazolt betegség súlyos voltát, az egyesületi tagság időtartamát és egyenlő minősítésnél a folyamodó anyagi helyzetét.

7. A választmány tárgyalás alá veszi a tanulmányi ösztöndíjak elnyeréséért beérkezett 28 kérvényt és a pályázati feltételek figyelembe vétele mellett még a következő szempontokat is tekintetbe vette:

a) Hogy a folyamodó még soha, vagy csak igen csekély mértékben vette igénybe az egyesület jótéteményeit. b) Hogy a folyamodó gyermeke még eddig nem részesült ösztöndíjsegélyben. c) Hogy a folyamodó az egyesület régi tagja.

A választmány az elnökség javaslatára a következő 10 folyamodónak szavazta meg az 50 50 korona ösztöndíjat: 1. *Barta* Fülöp veszprémi tanító Leó nevű fiának, ki I. éves joghallgató Budapesten. 2. *Böhm* József kisbéri tanító Biró Imre nevű fiának, ki a budapesti műegyetem hallgatója. 3. *Goldhammer* Samu csornai tanító Tivadar nevű fiának, ki a csáktornyai polg. iskola I. osztályának tanulója. 4. *Halász* Mór szatmári tanító Béla nevű fiának, ki II. éves orvostanhallgató Budapesten. 5. *Havas* Henrik kiskőrösi tanító Mihály nevű fiának, ki a szegedi felső kereskedelmi iskola felső osztályának tanulója. 6. *Kornhauser* Simon késmárki tanító Géza nevű fiának, ki a budapesti állatorvosi akadémia hallgatója. 7. *Kramer* Simon dunapentelei tanító Pál nevű fiának, ki a polgári iskola II. osztályának tanulója Budapesten. 8. *Nagy* József bezdáni tanító Jenő nevű fiának, ki a zombori gymnasium 8. osztályának tanulója. 9. *Szabó* Lipót szécsényi tanító Mihály nevű fiának, ki II. éves bölcsész Budapesten. 10. *Szántó* Ede szabadkai tanító Margit nevű leányának, ki orvostanhallgató, Budapesten.

8. Az egyetemes hitoktatási tanterv megbírálására kiküldött bizottság elnöke: *Stern* Ábrahám beterjeszti a bizottság utolsó üléséről szóló jegyzőkönyveket és azok mellékleteit. Ennek kapcsán jelentést tesz a bizottság működéséről, az elért eredményről, valamint a tantervjavaslat megbírálásának tanulságairól. Részletesen felsorolja mindazon gátló körülményeket, melyek a sikeres megbírást és a bizottsági munkásság eredményességét részben megnehezítették, részben meggátolták. Nevezetesen, súlyos hibának ismerte fel a bizottság, hogy a javaslat szerkesztő-bizottsága nem helyezkedett történelmi alapra, nem kereste az összeköttetést a múlttal és jellel, a gyakorlattal és tapasztalattal akkor, midőn a jövő számára akart dolgozni; így azután az elkészült javaslat a szoba levegőjének hatását viseli magán, nem felel meg a gyakorlati élet követelményeinek és nem válhatik kútforrásává, sem irányítójává a jövő egészséges fejlődésének. A szerkesztő-bizottságnak t. i. első sorban anyagot kellett volna gyűjtenie az ország minden vidékéről, részletes jelentések alakjában adatgyűjtés céljából be kellett volna kérnie minden hazai hitközségtől az érvényben levő részletes hitoktatási tanterveket. Az Orsz. Bizottság által megállapított irányelvek és az élet tapasztalataiból illetékesen összegyűjtött anyag lett volna helyes alapja egy pedagógiai tudással, a magasabb felekezeti célokat és a gyakorlati élet követelményeit egyaránt figyelembe vevő

egyetemes hitoktatási tantervnek. Ez anyaggyűjtés hiánya nehezítette meg első sorban a bizottság munkásságát.

A bizottság 4 hónap alatt 21 ülést tartott, számos előadói javaslatot vitatott meg, a javaslat legnagyobb részének részleteivel is foglalkozott, mind- ezt rohamlépésben, mert az ügyet intéző Országos Iroda a birálat beküldését több ízben sürgette. Ez a sürgetés és a munka gyorsasága nem volt ugyan befolyással a birálat alaposságára, de meggátolta a bizottságot abban, hogy a javaslat egy részével foglalkozzék, minthogy a bizottság az Országos Bizottság újabb ülése előtt akarta munkáját befejezni.

Minden bizottsági munkásság nehézkes, de itt különösen megnehezítette azt azon körülmény, hogy a résztvevő bizottsági tagok mindannyian beszámoltak a napirenden levő részletkérdésekre vonatkozó tapasztalataikról és hogy a bizottság igyekezett minden kérdésben egyöntetű megállapodásra jutni, ami néhány pont kivételével sikerült is.

Különösen megnehezítette a birálatot az, hogy a javaslat távolról sem minimalis tanterv, mint amilyennek egy egyetemes tantervnek kellene lennie, hanem elfogadás esetén kényszerítené az életet a körülmények okozta megalkuvásra. Nincs meg a tantervben, különösen az egyes iskolafajoknál és az egyes osztályoknál a pontosan körülírt tancél, de helyette vannak tantervbe nem való részletek: apologetikus fejtegetések, gyakorlati érték nélküli pedagógiai frázisok, ötletszerű, részint közismert, részint csak kétséges értékű módszertani megjegyzések, sőt még tanítási fogásoknak reklámszerű ajánlása és dicsérete is.

A bizottság már működése kezdetén betekintést kívánt nyerni az Orsz. Bizottság tanácskozásának jegyzőkönyveibe, hogy hitelesen megismerhesse azon irányelveket és vezéreszméket, melyek az Orsz. Bizottság határozataként alapul kell, hogy szolgáltak legyen a tanterv elkészítésénél. De legszorgosabb utánjárásunk és igyekezetünk mellett sem sikerült ezt elérni, ami szintén megnehezítette a bizottság munkáját.

A bizottságnak az objektivitást mindvégig szem előtt tartó munkásságát egy időben majdnem megakasztotta az a sajnálatos tény, hogy a bizottságnak működésébe kívülről személyes momentumokat akartak belekeverni, hogy egyesületünk és a bizottság illetékességét és a fontos ügyből szükség szerint folyó tárgyilagosságot kétségbe vonták, hogy e célból egy pedagógiai részletkérdést felekezeti existenciális kérdéssé fűjtak fel, és hogy a bizottságnak azon intézkedését, hogy vidéki tantestületeket is felszólított véleményadásra, azzal akarták ellensúlyozni, hogy ugyane testületek birálatait a javaslat szerkesztőjéhez kívánták be. Sajnálattal kellett tapasztalnunk, hogy a vidéki tantestületek közül hozzánk csak 13-an küldtek be birálatot, egyrészt az idő rövidsége miatt, másrészt a viszonyok fel nem ismerése folytán és a fent jelzett, megtévesztést célzó törekvések hatása alatt.

Rövid megszakítás után a bizottság az előre megállapított irányelvek figyelembe vételével folytatta és be is fejezte munkásságát, melynek eredményét a benyújtott jegyzőkönyvek tüntetik fel. A bizottság nevében, annak elnöke arra kéri tehát a választmányt, hogy a bizottság határozatait tegye magáévá és a jegyzőkönyvek és a vidéki vélemények alapján szerkesztesse meg azt az összefoglaló memorandumot, melyet az Országos Bizottsághoz be fog nyújtani.

Két kérdést azonban kikapcsol és azokra vonatkozólag külön indítványt tesz: A héber olvasás tanítása megkezdésének az elemi II osztályba való helyezése tárgyában kéri a választmányt, hogy jelen ülésében külön határozzon, minthogy a bizottság ismert határozatát szavazás útján, nem egyhangulag hozta. A középiskolai hitoktatás némely kérdéséről illetőleg, melyekben a bizott-

ság szintén nem tudott egyöntetű megállapodásra jutni, mert a bizottság tagjai nagyon is eltérő álláspontokat foglaltak el, pedig azt indítványozza, hogy a választmány ne határozzon, minthogy ez a kérdés tulajdonképpen az egyesület feladatainak határain kívül esik, hanem a jegyzőkönyv ezekre vonatkozó részeit vegye egyszerűen ad referendum.

A választmány egyhangulag magáévá tette a bizottság határozatait, minden egyes résztvevő tagjának, de különösen *Stern* Ábrahám bizottsági elnöknek hónapokig tartó lelkes, ügybuzgó és fáradhatatlan munkásságáért jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

Egyben rövid vita után, melyben résztvettek *Döri S. Zsigmond*, *Györi Adolf*, *Rózsa Ede*, *Csukási Fülöp*, *Székely Lajos*, *Bárd Rezső*, *Révai Miksa* és elnök, *Döri S. Zsigmond* indítványára, kellően értékelvén ugyan azon pedagógiai okokat, melyek a bizottság többségét arra indították, hogy a héber olvasás tanításának megkezdését a közös iskolákban az I. osztályból a II. osztályba való helyezését javasolja, tekintettel a fővárosi és vidéki zsidó tanítóság többségének ellentétes véleményére, a választmány amellet foglalt állást, hogy a jelen állapot fentartassék, vagyis a héber olvasás még a közös iskolákban is már az I. osztályban taníttassék.

Csukási Fülöp indítványára pedig elhatározza a választmány, hogy az Országos Bizottságot felkéri arra, hogy a nem zsidó tanítóképző intézetekben oklevelet szerzett zsidó vallásu tanítók számára — úgy mint külföldön olyan fórumot teremtsen, mely kellő vizsga letétele útján e tanítókat hitoktásra, illetve felekezeti iskolában való működésre képesítse.

A választmány egyszersmind felkéri az elnökséget, hogy az összefoglaló memorandum oly időben való megszerkesztéséről gondoskodják, hogy azt az Országos Bizottsághoz, annak újabb összeülése előtt elküldhessük.

9. Elnök jelenti, hogy a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának 37 éven át volt elnöke *Schweiger Márton* ker. tanácsos ez állásáról lemondott és utódjául dr. *Mezei Mór* volt országgyűlési képviselő választatott meg. Meleg hangon emlékezik meg a távozó elnök érdemeiről, ki egyesületünknek egy ideig elnöke, régi tiszteletbeli és alapítása óta jóakaró pártoló tagja volt.

A választmány elhatározza, hogy *Schweiger Márton*tól érdemeit méltató iratban bucsuzik el, melyet küldöttségileg ad át, ugyancsak küldöttségileg üdvözli dr. *Mezei Mór*t, kérve az Országos Iroda új elnökének egyesületünk iránti jóindulatát és azt, hogy ez új állásában is a magyar zsidó tanítóság érdekeit támogassa.

II.

A közp. választmány május hó 22-én bold. *Léderer* Bernát és neje, néhai *Sváb* Mária emlékére ünnepélyes ülést tartott, melyről a következőket jelentjük:

Elnök: Kornfeld Gyula.

Jegyző: Hajnal Jakab.

Jelen voltak: Adler Simon, Bató J. Lipót, *Döri S. Zsigmond*, *Györi Adolf*, Halász Imre, Kanitz Zsigmond, Mendl Lajos, Ózer Zsigmond, Pintér Ignác, Reif Jakab, Reisz Izsák, Róth Ede, Salamon Nátán, Schulhof Lipót, Stern Jakab, Vitéz Salamon és Wolf Ármin egyes. tagok

1. Elnök az ünnepélyes ülés megnyitójában kegyeletesen emlékezik meg az egyesület nagylelkű jóltevőjéről, néhai *Léderer* Bernátról és Istenben boldogult nejeről, akik lehetővé tették, hogy minden évben egy szegény beteg tanítónak nagyobb segílyt nyújthatunk, s így hozzájáruljunk, hogy őt a tanügynek és családjának megmenthessük. Kegyeletes szavakban emlékszik meg e családnak egy azóta elhunyt nemeslelkű tagjáról, néhai dr. *Léderer* Béláról is, k boldogult szüleinek méltó fia volt. Hálás köszönettel adózik az öröklagyó

családja iránt, amely az egyesületet emberbaráti működésében áldozatkészségesen támogatja.

2. Sajnálattal említi fel érdemes mesterünknek, *Lederer* Ábrahám tanárnak betegségét, mely ugyan már jobbra fordult, de amely mégis meggátolta őt, hogy ez ünnepélyes ülés számára írt értekezését maga adja elő.

Felkéri tehát *Pintér* Ignác tagtársunkat, hogy ez értekezést olvassa fel.

A jelenlevők *Lederer* Ábrahám becses értekezését „A vigasztalás“-ról nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatják és tetszésüknek tapssal és éljenzéssel adnak kifejezést.

Elnök az ünneplő gyűlés nevében köszönetet mond a távollevő *Lederer* Ábrahám tanárnak a tanulságos és érdekes munkálataért, úgyszintén *Pintér* Ignácnak az értekezés felolvasásáért.

3. Elnök felolvassa az örökhagyó család fejének, *Lederer* Sándor úrnak levelét, melyben tudatja a választmánnyal, hogy a család által létesített 4000 koronás alapítvány ez évi kamatjait, 180 koronát *Sipos* Lipót szarvasi tanítónak kívánja kiadatni, kit a választmány első helyen jelölt.

Elnök ily értelemben mondja ki a határozatot.

Az Országos Izr. Tanító-egyesület Elnöksége

Budapesten, VII. Sip-utca 12. sz.

Kérelem*)

az iskolai „**Emléklap**“ terjesztése ügyében.

Mellékelve van szerencsénk az Országos Izr. Tanító-egyesület kiadásában megjelent „**Emléklap**“-ot mutatványul megküldeni azon kérelemmel, hogy az alább felsorolt okoknál fogva azt hatáskörében felhasználni, illetve terjeszteni sziveskedjék. Egyesületünk ezen „**Emléklap**“ kiadásával módot akar adni a zsidó tanítónak és felekezeti iskoláink fentartóinak, hogy midőn a tanuló a zsidó iskolától búcsút vesz, a távozonak oly emléket nyujtson, mely őt egész életén át zsenge ifjuságára és a zsidó iskolára emlékeztesse.

Ez „**Emléklap**“ egyszersmind a kiválóbb tanulók megjutalmazására is alkalmas és díszes kiállításánál fogva is megőrzésre érdemes. Ki lehet vele tüntetni továbbá a közös elemi-, polgári-, valamint a középiskolai hitoktatásnál a jó előmenetelű tanulókat, mert szövege és az alkalmazott szimbolikus képek és jelmondatok egyaránt alkalmasak a vallásos és hazafias érzés ébresztésére.

Egyesületünk e művészi kivitelű „**Emléklap**“ kiadásával nemcsak jövedelmének szaporítását célozza, amennyiben a tiszta hasznot a létesítendő „**Üdülő-telep**“ javára fogjuk fordítani, hanem tekinti azt az erkölcsi sikert is, melyet azzal óhajt elérni, hogy minden zsidó tanulóban ez „**Emléklap**“ által a felekezetéhez való tartozandóság tudatosabbá váljék.

A megrendelésre vonatkozólag a következőket közöljük:

Az „**Emléklap**“ példányonként 25 fillér. A postaköltség a megrendelőt terheli. Az „**Emléklap**“-ot legkevesebb 10 példányt tartalmazó csomagokban lehet csak rendelni. Miután a postaköltség nagyobb megrendelésnél aránylag kisebb, tanácsos, hogy egyszerre minél több példányt rendeljenek meg — több évre szóló készletre. 15 példányig a keresztkötés költsége ajánlva 45 fillér, 35 példányig 55 fillér. Csomagoknál 35 darabon felül I. távolságra a postaköltség 42 fillér, távolabb eső helyekre 72 fillér. A megrendelendő példányok

*) Fenti kérelmet és az „*Emléklap*“ egy-egy mutatványpéldányát az összes izr. felekezeti iskolákhoz és a legtöbb hitoktatóhoz e napokban küldtük el.

ára, valamint a megfelelő postaköltség *előre küldendő* be bizományosunkhoz:
Dobó Ede papirkereskedő úrhoz, Budapest, VII. Erzsébet-körut 28. sz.

A megrendelő iskolák és hitközségek névsorát lapunk júliusi számában fogjuk kimutatni.

Azon reményben, hogy t. kartársaink az illetékes iskolai hatóságnál ezen vállalatunk érdekében ügybuzgó lelkesedéssel fognak közbenjárni,

maradtunk hitrokoni és kartársi üdvözlettel

az Orsz. Izr. Tanító-egyesület nevében:

Hajnal Jakab
egyes. titkár.

Kornfeld Gyula
egyes. elnök.

F e l h í v á s.

Az Abauj - Borsod - Gömör - Heves - Sáros - Ung - Zemplén vármegyékre kiterjedő Északkeleti Fiókkör f. évi körülését július hó 3-án Eperjesen tartja meg. A gyűléssel kapcsolatban az Eperjestől nem messze fekvő Bártfa-fürdőhöz, vagy e vidék más megtekintésre méltó helyéhez kirándulást tervezünk.

Tisztelettel kérjük tehát a fiókkörünk vidékén működő t. tanítótársainkat, sziveskedjenek a körülésen való megjelenés iránti szándékukat június hó 10-ig velünk tudatni, hogy a meghívók szétküldése és a hitközségektől kieszközölendő segély, továbbá az Eperjesen való elszállásolás dolgában, idejében intézkedhessünk.

Miskolc, 1905. május hó 24.

Schlesinger Ármin
elnök.

Weisz J. Lipót
titkár.

Körülés.

Az Orsz. Izr. Tanítóegylet „*Bácsbodroghmegyei fiókköre*“ ez évi körülését *július hó 3-án Zentán* tartja meg, mely alkalommal *Toch Zsigmond* bajai polgári iskolai tanár és *Bodrogi Ignác* zentai igazgató-tanító fog értekezni. A kör elnöksége június hó elején megkeresi az iskolaszékeket, hogy adjanak tanítóiknak utiköltséget az ülésre. A meghívókat június derekán küldjük szét.
A kör elnöksége.

Levelezés.

Tekintetes Elnökség!

A kegyeletes megemlékezés, amelyet az „Országos Izr. Tanító-Egyesület“ tekintetes központi választmány boldogult férjemnek szentelni méltóztatott, mélyen megindította gyászba borult szívemet.

A megdicsőült mindig meleg érdeklődéssel kísérte a nagyhivatásu egyesület nemes törekvéseit és feltétlen elismeréssel adózott annak a sokoldalú, üdvös tevékenységnek, melyet kifejt.

Hálásan fogadta, hogy kegyes volt őt dísztagjainak sorába iktatni és mély hálára kötelez most engem a kegyelet és részvét nyilvánítása, amellyel elhalálózása alkalmából engem részesíteni méltóztatott.

Fogadja érte szívből fakadó köszönetemet,

kitünő tisztelettel

Budapest, 1905. május 23-án.

Özv. Dr. Kayserling Majerné, Philippon Berta.

Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület Tekintetes Elnökségének

Budapest.

A mai postával 11 koronát küldök a pénztáros címére és pedig 4 K-t tagsági díjul, 7 K-t az árva-alap részére. Ezen összeget tanítványaim — a *III., IV. osztály* — gyűjtötték össze, hogy azon születésem napjára nekem ajándékot vegyenek. (Ezt már évek óta szokták itt.) Én azonban megmagyaráztam nekik, hogy nekem nagyobb örömet szereznének, ha ezen összeget inkább az árva-alapnak küldenék, amibe tanítványaim persze beleegyeztek. Természetesen megígértem nekik, *hogy ez ki lesz írva az „ujszágban“*

Tisztelettel kérem tehát, méltóztassék az Értesítő jövő számában ezen összeget ily értelemben nyugtázni.

Kitünő tisztelettel

Sipos Lipót.

Szarvas. 1905. május hó 5-én.

Folyó évi május hóban befolyt tagdíjak kimutatása.

a) Pártoló-tagok.

Abel Bernát, Bpest...	10 kor.
Adler Gyula, „ ---	10
Aufricht és Goldschmied, Bpest	10
Dr. Bacher Vilmos, Bpest ---	10
Brachfeld Arnold, ---	10
Freund Vilmos,	10
Glasner József,	10
Harsányi Adolf,	10
Heller G és társa, „ ---	20
Izr. nőegylet, Szepesváralja ---	10
Kramer Rezső, Bpest ---	10
Dr. Kohn Sámuel, Bpest	10
Leitner M. L., ---	10
Modern és Breitner,	20
Riesz testvérek,	20
Schmiedl Albert,	10
Singer és Wolfner,	10
Dr. Steiner Simon,	10

b) Rendes tagok

	1905-re kor.	hátr. kor.		1905-re kor.	hátr. kor.
Bonyhádi Ignác, Szempc	—.—	4.—	Lendvai Fülöp, Kismarton	—.—	4.—
Buxbaum Jakab, Kismarton	2.—	2.—	Mandula Izsák, Kolozsvár	8.—	—.—
Földes Lipót, Bpest ---	8.—	—.—	Reisz Izsák, Bpest ---	4.—	—.—
Friedmann Adolf, Ungvár	8.—	2.—	Schlesinger Benő, Igló	—.—	4.—
Füredi Ignác, Bpest	8.—	—.—	Schön Bernát, Győr	8.—	18.—
Herczeg Ármin, „ ---	—.—	6.—	Schwarcz Károly, Bares ..	—.—	4.—
Kállai Ignác, Divékujfalu ---	8.—	—.—	Schwarcz Mór, Bpest	8.—	—.—
Klein Mór József, Simontornya	8.—	—.—	Stern Géza, Guta ---	8.—	—.—
Krausz Ábrahám, Érsekujvár	4.—	—.—	Zoller Albert, Miskolc	—.—	8.—

Gyűjtés az árva-alap javára:

Zsidó Ifjak Egyesülete, Kismarton, Buxbaum Jakab tag- társ révén	5.80 kor.
Izr. iskola perselygyűjtése, Salgótarján, Eckstein Lipót tagtárs révén	6.— kor.
N. N., Budapest	— 2.— kor.

Gyűjtés az üdülő-telep javára:

Buxbaum Jakab, Kismarton I. részlet	2 kor.
Lendvai Fülöp, II.	2
Schwarcz Károly, Barcs II.	2

Bárca-gyűjtés:

Adler József, Pécsvárad	4.72 kor.
Budapesten, 1905. május hó 30-án.	Györi Adolf, pénztáros.

Szilasi Móric.

Hát a baljóslatu kolozsvári hírek mégis valóra váltak! Szinte hihetetlennek tetszett, amit rebesgettek. Hogy *Szilasi Móric*, a magyar nyelvtudomány kolozsvári professzora, a nagy tudós, a nagy tanár halálos kórral küzd. Igaz lehet-e? — kérdeztük. Alig egy pár éve hagyott itt bennünket. Díszes tudományos pozíciót hagyott itt az Eötvös-kollégiumban volt tudományának képviselője. Telve tervekkel, ifjui buzgalommal tért új hivatásra. Barátja után következően, rokonlélek munkáját folytatta. Mély lélekkel s úgy látszott, erős fizikummal fogott új munkájához. Rövid ideig dóceálhatott. S a husz év óta befejezett embernek sajátos tragikum lett osztályrésze. Mint kezdő halt meg, midőn egyetemi tanárságához fűzött reménységeinek negyedét sem válthatta még valóra. Nagy tudós volt, hitének lelkes, tántoríthatatlan bajnoka. Kitűnő tanító. Kin lelkesen csüggték apró tanítványai, s ki, míg Budapesten élt, állandóan figyelmére méltatta a zsidóság ügyét. Nagyon megérdemli, hogy a magyar zsidóság nevét nagyjai közé iktassa.

* * *

Szilasi Móric élete tipusa a zsidó tudós-életnek. Ifju évei telvék nélkülözésekkel, nyomorral. 1855-ben született, Veszprémben iskolázott. Első tudományos tervei a klasszikai filológiához fűződnek. Lefordította Church-nak „Római élet Cicero korában“ című munkáját. De már ekkoriban foglalkozott a magyar nyelvtudománnyal is. Munkatársa volt a Nyelvtörténeti Szótárnak, melybe már jó barátja, szomorú sorsának osztályosa, *Halász Ignác* társaságában céduláztatott. Halász és Szilasi neve egyáltalán együvé tartozók a magyar nyelvtudomány történetében. Ifju korukban együtt szenvedtek, s később, mikor nagy tehetségük érvényesülni kezdett a tudományos pályán, egyformán virradt mind a kettőnek. Szilasi Budapesten lett gimnáziumi tanár, Halász vidéken. Szilasi ekkoriban inkább klasszikusokkal foglalkozott, s tiszta magyar nyelvtudománnyal, Halász az ugor nyelvekkel, különösen a lappal. Előbb Halász lett kolozsvári egyetemi professzor. Nagyon szerették s midőn elvesztették, barátját hívták meg utána, szegény Szilasinkat. Megható volt a kolozsváriaknak hozzá való ragaszkodása. Szóba került, hogy Szilasinak nincs meg az egyetemi tanárságra kvalifikáló doktori címe. A nagytudós elmulasztotta megszerezni azt a címet, amelyet annyi tudatlan hord. A kolozsváriak ezzel nem törődtek. Ha nincs doktori címe, címet, azt adhatunk. Gondolták. S megválasztották Szilasit az egyetem dízdoktorává.

Magyar nyelvtudományi munkái közül különösen kiválnak egyes képzőkről, Faludi nyelvéről s a beszédrészekről írott dolgozatai. A módszer a kiváló ez értekezésekben. Erős agy munkái ezek, a klasszika filologia módszerének pedantériájával megoldozva. Alapismereteiben nagyon hasonlít Szilasi Szarvas Gáborhoz, kivel személyesen is sok kapcsolata volt.

Ugor nyelvészeti munkái közül vogul szójegyzéke és cseremisiz szótára

igen nevezetesek. Hézagpótló munkák ezek. Amaz Munkácsi vogul szövegeinek feldolgozásánál nélkülözhetetlen és ez önmegtagadó tudományos működésre szép példa. Elmerült e más kéztől gyűjtött nyelvkincsekbe, alárendelt munkát végzett rajtok, egybeállítván szókincsüket, mert tudta, hogy így is hivatást teljesít addig is, míg a leghívatottabb, voltják szótára mellé, a teljes vogullal is megajándékozva a tudományos világot.

Ujabbán két új eszme lengi át nyelvhasznító törekvéseit. „Értékesítsük, ugymond, a nyelvhasznítás már meglévő eredményeit török nyelvterületen is, hasonlítsuk a finnugor nyelvek közös elemeit török nyelvvalakkal.“ S másrészt az összehasonlító mondattan művelésére buzdít s legutolsó munkája a finnugor birtokosjelzésről szól.

Ez értekezés a *Nyelvészeti Tanulmányok*ban jelent meg. Új folyóiratot indított meg e címmel, s folyóiratának első száma már kórágynon találta lelkes szerkesztőjét. A télen idefent járt Budapesten. A husz éves fiatal ember lelkesedésével beszélt megindítandó folyóiratáról. De egyszerre csak, mintha megdöbbsent volna egy képtől, egy gondolattól, megállt beszédében. „Szép, szép volna,“ mondotta szerény hajlékban, „csak ez e baj.“ És csillogó ősz hajára mutatott.

Sejthette-e, sejthettük-e, hogy oly közel a bus sejtelem valóra válása? Elhantolásakor sirján zokogott a magyar tudományosság apraja-nagyja. De én azt hiszem, e sóhajokat tulkiáltja, szívünkig elhatóan, megrendítően *hét* apró árvájának, nemes lelkü feleségének csendes zokogása.

Dr. Rubinyi Mózes.

KÖNYVISMERTETÉS.

A gyermek védelme.

Irta: *Horovitz Jakab*, hódmezővásárhelyi tanító.

Ami az egész emberiséget újabb és újabb irányú gondolatmenetben tettekre serkenti, ami az eszmék tisztulásával, mint felebaráti, egymásközötti nemes cselekedetek rugója, az egész társadalmon koreszme gyanánt uralkodik: az a humanismus. Ez az embertársi szeretet foglalkoztatja az egyéneket, mikor istápolnak, segítenek, lábra állítanak szegényeket, csüggedőket, avagy az életküzdelemben megrokkantakat. Ez a humanismus ad új tápot a tudományos vizsgálódásoknak, hogy a szeretet alapjára helyezkedvén használják fel a társadalomban a tudomány haladását. Ez a társadalmi korszellem tudja a már-már ellankadt, ellanyhult ismeret, tudás utáni vágyat felkelteni, mert csak így használhat a köznek, embertársainknak. A szocialis élet megnyilvánulása ebben a nemes, lelket felüdítő irányban első sorban is a tanítás terén mutatkozik legkiválóbban. Itt rakhatjuk le azt a fundamentumot, amire építeni akarunk, ha az egész társadalmat humanus cselekedetek elkövetésére, humanus eszmék befogadására, humanus eszmék táplálására alkalmassá tesszük. Tehát gyermekeinket ily módon kell nevelnünk. A nevelés legjobb eszköze az lesz, ha magunkba zártuk mi magunk is ennek az iránynak két legfőbb, legsarkalatosabb elvét: az egymást megismerni törekvést és a szeretetet. Nyilvánvaló ezek után, hogy az a tanító fog leginkább sikeresen közreműködni a nagy cél elérésében: a humanitás terjedésében, aki minden gondolatában, minden tétével tanítványainak megismerésére törekszik. Hogy láthassa gyermekeit külső, belső egyéniségükben; hogy követhesse őket indulatok szülte felgerjedésükben és nyugodt kedélyállapotukban megnyilvánuló gondolkodásmenetükben, hogy ezeket tudatosan irányíthassa, vezethesse. Megismerésre törekszik, hogy gyermekei is megismerjék tanítójukat, megértsék, szándékait, céljait elősegítsék, megvalósítsák. Kölcsönös szeretet fog kifejlődni tanító és tanítvány között és ez legbiztosabb záloga a sikeres működésnek. A két tényező közötti szoros kapcsolat hovatovább tágul. Belevonja a családi kört; a gyermekek lesznek terjesztői az eszmének, mit az iskola bocsát közre. Érdeklődést kelt a szülőkben maga az eszme iránt és

ezzel egyetemben az iskola iránt. Így jut ki a tanító működése a nagy társadalomba és létesíti a kapcsolatot a szülői ház és iskola között. Így lesz segítőtje egyik a másikának; így egészíti ki egyik a másikat. Így hatja át az egész társadalmat az a törekvés, amit a 20. század koreszméjének nevezünk: a humanizmus. *Horovitz* Jakab kollegánk: „A gyermek védelme“ című könyvében ebben az értelemben mutat rá arra a sajnálatos körülményre, hogy a szülők még mindig elfogultak az iskolával szemben és nem tekintik a tanító működését olyannak, mint amilyen cél érdekében az tényleg mutatkozik. Ezek a szempontok vezérlik, midőn panasszal él az iskolaszékekkel szemben, hogy nincs meg bennük az az ügyszeretet, az a buzgalom, mit a tanító működése sikerének érdekében kívánatosnak tart. Ily irányúak azok a találó episod leírások, mik tanúsítják a gyermek és tanító, a szülői ház, a felettes fórum közti viszony még nagyon is széthuzó voltát. Utal arra az eléggé nem kárhoztatható sajnálatos esetekre, midőn a szülők az iskolát, mint fenyegető eszközt, mint ijesztgetésre használható helyet állítják gyermekeik elé. Sikeresen mutat rá a szülők vak szeretetére, amiben gyermekeiknek minden cselekedetében szépet, fenomenálist, csodálatosat látnak és bántja őket az, ha a tanító kritikai utbaigazitással él gyermekeikkel szemben. De nemcsak a szülők, gyermekek tetteit, viselkedését bírálgatja, mint olyanokéit, akikkel leggyakoribb és legközvetlenebb az érintkezése, hanem fontos, nagyon is megszívlelendő tanácsokat ad a tanítóknak, hogyan lehetséges a felsorolt bajokon segíteni, hogyan nyerheti ki a tanító első sorban is önmaga iránti megelégedését, hogy azután működésének eredményével meg legyen elégedve. A legújabb keletű tudományos munkákat, mozgalmat is ismerteti, mik e kérdésben megjelentek és felmerültek. Nagyon sok dolgot talál az olvasó tanítóember *Horovitz* tapasztalatainak gazdag tárházában, mit sikeresen használhat fel. Megismerésre vezet két irányban: önmagunk tanulmányozására és fegyelmezésére. Tanítványaink szeretete és ragaszkodása által pedig a társadalom érdeklődésére. Így szolgálhatja tanítói idealizmusában leginkább a közjót.

Ezért ajánlhatjuk kartársainknak a legmelegebben *Horovitz* tagtársunk könyvét.
P. Zs.

Népszerű Főiskola Könyvtára. Dr. *Földes* Béla, dr. *Lóczy* Lajos és dr. *Alexander* Bernát egyetemi tanárok szerkesztésében nagyérdekű gyűjtemény kiadását határozta el a *Franklin-Társulat*. A „Budapesti Népszerű Főiskola“ (University Extension) előadásait közli a kiadó intézet, részben bővebb feldolgozásban, könyvalakban, *Népszerű Főiskola Könyvtára* címmel. A gyűjteménynek most jelent meg első két kötete, két önálló, tudományos értékű munka. Az első kötet címe: *A nemzetiség történetbölcséleti szempontból*. Szerzője *Marczali* Henrik. Széles látókörrrel, történetbölcséleti alapon fejti ki a szerző a nemzetiség napjainkban rendkívül aktuális fogalmának a tartalmát. Könyvének vezérfonala a következő: A nemzetiségek eredete; a nemzetiség és a világbirodalmak; a nemzetiség és a világvallások; a nemzetiségek és a világműveltség; a nemzetiségek és a szocializmus; a magyar nemzetiség fejlődése. A második kötet szerzője dr. *Salgó* Jakab, a lipótmezei állami elmeógyógyintézet főorvosa. A munka címe: *A szellemi élet hygiénája*. A tudós szerző a szellemi munka komponenseiből indul ki, s tapasztalati úton ismertette az összes megfelelő tudományos kísérleteket, népszerű modorban, de mélyreható alaposítással foglalkozik a szellemi munkát megakasztó tényezőkkel: a kifáradással és a kimerüléssel; részletesen jellemzi a megfelelő tüneteket, s végül fejtegeti azt a kérdést, mi a teendő a szellemi túlterhelés ellen. Az izlésesen kiállított könyvtár egy-egy kötetének ára tartós kötésben 2 korona.

Filléres Könyvtár. Az iskolai vizsgálatok közelednek és eszünkbe jut mindaz, ami kapcsolatban van a vizsgálatokkal. Eszünkbe jutnak a jutalmul szánt ifjúsági könyvek, melyekből ilyenkor nagyobb mennyiség terem, hogy ösztönözzék, serkentésük a gyermekereget a tanulásra, olvasásra. Pósa Lajos is ilyenkor bocsát ki egy újabb sorozatot a Filléres Könyvtárból, melyeknél olcsóbb és alkalmasabb vizsgálati jutalomkönyvet nem is képzelhetünk. A Filléres Könyvtár köteteiből, melyek legnagyobb része felvétellett a Népiskolai Ifjúsági Könyvtár típusaiba, eddig több mint kétszáz szám jelent meg, melyekben Jókai, Mikszáth, Herczeg, Bársony, Malonyay, Sebők, Gárdonyi, Krúdy, Pósa, Hermann Ottóné, Egri György stb. az írás e művészein kívül még egy csomó ismert író szórakoztatja az ifjúságot, formára kerek, érdekes szövésű, tartalmas, tanulságos és mulattató történetekkel. A legújabb sorozat

zatban 19 kötet jutott piacra és köztük meséket találunk Benedek Elek, Pósa Lajosné, Havas István, Dingha Béla, Gaál Mózes, Krúdy Gyula, Egri György tollából, elbeszélés Lengyel Laurától. Sas Ede Tompa Mihályról írt tanulságos életrajzot „Virágok költője“ czimmal; „Kuruczok csillaga“ czimmal pedig II. Rákóczi Ferenc életrajzát mutatja be a magyar gyermekvilágnak, Havas Mihály „Hősök“ czimű történeti elbeszélése is érdekesen illeszkedik e sorozatba, melynek minden száma 50 fillérért kapható. E helyen említjük még fel, hogy Rákosi Viktornak gyönyörű könyve, a „Hős fiúk“ most jelent meg II. kiadásban. Ára diszkötésben 6 korona. Ugy ezt, mint a Filléres Könyvtárt a *Singer és Wolfner* cég adja ki, Budapesten, VI., Andrásy-ut 10.

HIREK ISKOLÁINK ÉLETÉBŐL.

Kinevezés. A pesti izr. nőegylet közgyűlése *Schichtáncz* Ármint, a pesti izr. hitk. polgári fiúiskola tanárát, központi választmányunk érdemes tagját, a pesti izr. leányárvaház iskolájának igazgatójává választotta „iskolaügyi tanácsos“ címmel. Ez iskolának a nőegylet által fentartott árvaház internátusában elhelyezett árva-éleányok a növendékei, kiknek neveltetése és taníttatása nagy és nemes feladat. E feladat vezetését és irányítását méltóbbra nem bízhatta a nőegylet, mint *Schichtáncz* tagtársunkra, ki e feladatra rátermett. Üdvözljük őt ez új hivatásában!

Tudomásul. A veszprémi izr. hitközség iskolája az 1904/5. iskolai évben tölti be főnállásának 100-ik évfordulóját. Ez alkalomból az izr. iskolaszék f. évi szept. 3-án jubiláris ünnepélyt rendez. Fölkérjük mindazokat, kik első oktatásukat ez iskolában nyerték, sziveskedjenek lakásuknak, illetőleg mostani tartózkodásuk helyének pontos címét az iskolának alulírt igazgatójánál bejelenteni, hogy ez ünnepélyre szóló meghívókat nekik megküldhessük. Veszprém, 1905. május hó 28-án. *Dr. Hoffer Armin* igazgató.

Alapítvány. *Wallach* Adolf new-yorki kereskedő, hazánkfia, ki évekkel ezelőtt vándorolt ki szülővárosából, Galgócból, az ujvilágba és ott gazdag emberré lett, szeretettel emlékezett meg szülőhelye hitközségéről. 15,000 koronás alapítványt tett, melynek kamatai az ottani izr. iskola fentartása költségének részben való fedezésére szolgáljanak. Azonkívül 5000 koronás alapítványt tett ez iskola szegénysorsu tanulóinak téli ruhával való ellátására. A nemeslelkű jóltevő ez alapítványával megszilárdította a jó hírnevű, kitűnő iskola fennállását, melyet már az államosítás veszélye fenyegetett. Az alapítványt *Vajda* Miksa, az iskola igazgatója, választmányi tagunk szerezte meg ki a nagylelkű emberbarátot az iskola és község viszonyairól informálta és őt gyors segítségre ösztönözte.

A pozsonymegyei ált. tanítóegyesület nagyszombati járásköre május hó 16-án tartotta ezidei gyűlését. A gyűlés színhelyéül a status quo izr. hitk. iskola helyiségét szemelték ki, hol a tagok *Alszeghy* János polg. isk. igazgató, egyesületi elnök vezetése alatt megjelenvén, őket az iskolaszék képviselőjében főt. *Stein* Miksa főrabbi és dr. *Frommer* Ede isksz. elnök fogadták. Az isksz. elnök üdvözlő-beszéde után meghallgatták tagtársunknak, *Gerő* Ignác a IV. oszt tanítójának kitűnő mintatanítását. Ezután *Neuhauser* Samu tanító kalauzolása mellett megtekintették a legkényesebb igényeknek is megfelelő tantermeket. A gyűlésre a mintaszerűen berendezett tornateremben gyűltek össze, hol *Alszeghy* elnök a nála megszokott ékes szavakkal ecsetelte az izr. hitközség áldozatkészségét, mellyel a bár szerény anyagi javakkal rendelkező hitközség a kulturának fényes hajlékot emelt.

Névmagyarosítás. *Weinberger* Ede tiszadadai tagtársunk nevét belügyminiszteri engedéllyel „Vámos“-ra magyarosította.

VEGYESEK.

Az Orsz. Izr. Tanítóképző Volt Iskolatársainak Egyesülete az anya-intézet érdemes tanári kara nevében meléghangu levelet kapott annak nagyérdemű igazgatójától, *Bánóczy* József dr. tól. E levélnek minden sorából az Egyesület iránt megnyilatkozó bizalom és nemes célok megvalósítására buzdító jóakarát szól. Annak dokumentálására, hogy a legilletékesebb helyen milyen módon itélik meg az

Egyesület jogosultságát és jelenlegi irányát, közöljük e levelet egész terjedelmében:

„Az orsz. izr. tanítóképző igazgatósága. 162/1905. sz. Tek. Csajági Béla igazgató úrnak. Helyben. Tekintetes Elnök Úr! Az országos izr. tanítóképző tanári kara a legnagyobb örömmel s igaz hálaérzettel vett utolsó értekezletén hivatalos értesítést arról, hogy az intézet régibb növendékeinek, a tőlünk kikerült tanítóknak egy része tekintetes Elnök úr vezetése alatt Iskolatársak Egyesületét alakították meg azzal a céllal, hogy mostani tanítványainak mostoha anyagi helyzetén segítsenek. Abban a meggyőződésben vagyunk, hogy Önöknek sikerült ezzel azt a formát megtalálniok, mely fölötte alkalmas arra, hogy a zsidó társadalomnak a jótékonyagra hajló, de felvilágosítás híján közömbös részét megnyerjék annak a nagy feladatnak a teljesítésére, mely közművelődési és felekezeti tekintetben egyaránt elsőrangú fontosságú; annak a feladatnak, hogy leendő tanítóink minél kevesebb küzködéssel és nélkülözéssel s testi-lelki erejüknek minél nagyobb kimélésével és kiművelésével készülhessenek a felekezet szolgálatára. Minden lépés, melyet az Iskolatársak Egyesülete ez úton előre tesz, nemcsak az ő dicséretét fogja hirdetni, s nemcsak a mi hálánkat sokszorozni, hanem a köznek lesz kiszámíthatatlan hasznára. Valóban a Tekintetes Elnök úr vezetése alatt álló egyesületben látom az igazi, az ideális magyar zsidó iskolaegyesületet, amely mennél egészségesebb, mennél tanultabb és műveltebb tanítók kiképzésének elősegítésével akarja a zsidó elemi oktatás színvonalát és értékét emelni. Hogy e magasztos céljuk sikerüljön, buzgón reméljük és szívünk szerint óhajtjuk. De hiszünk is győzelmünkben, ismerve azt a szívós kitartást, azt az odaadó munkásságot, melyet Tekintetes Elnök úr kiváló törzskarával egyetemben oly önzetlenül kifejt. Az eredmény a felekezeté lesz, a dicsőség az Önöké. Mienk pedig az azon való belső öröm, hogy ily derék férfiak évek múltán is munkás szeretettel és lelkes buzgósággal tanuságot tesznek intézetünk múltja és jövője mellett. Az Isten áldása legyen működésükön! Igaz hálánk ismétlésével maradtam Tekintetes Elnök Úrnak Budapesten, 1905. május 17-én, az intézet nevében készséges szolgálja *Bánóczi József*.

Kegyelet. Boldogult *Kemenes Jenő*, volt tiszacsegei tanítót, aki már a képezdei életben is a legszebb reményekre jogosított és ki lelkének egész ambíciójával lépett a tanítói pályára, rövid működés után a kegyetlen halál kiragadta az élők sorából. Volt osztálytársai f. évi május hó 24-én sirkövet állítottak neki Debrecenben, hol hült tetemei nyugsznak. Ezen alkalommal *Krausz Vilmos* főrabbi magasan szárnyaló beszédében kiemelte ama igaz baráti kegyeletet, melynek tanujeleként örök időre állani fog ezen emlékkő és a jövő nemzedékek előtt hirdetni fogja ama szeretetet, amely kell, hogy a tanulótársakat, de különösen a tanítókat egymáshoz fűzze, Toloczko Nándor főkantor אֵל מְלֵא רַחֲמִים imájával befejezést nyert a kegyeles aktus, amelyen az elhunytnek édes atyján és nővérén kívül jelen volt a debreceni izr. tanítótársulat; a megboldogult volt osztálytársai képviselőjében pedig *Kertész Lipót*. Az emlékkő költségeit gyűjtés útján teremtettük elő.

A gyűjtéshez hozzájárultak a következők *Bárd Vilmos* 5., *Benedek Ábrahám* 5, *Brill Géza* (Vittenc) 3, *Buxbaum Benő* (Kolozsvár) 4, *Drégely Lipót* (Homonna) 2, *Fodor Aladár* (Budafok) 2, *Goldmann Mór* 3, *Grünwald Géza* 2, *Hegedüs Rezső* (Kecskemét) 1, *Kálmán Géza* (Nagykikinda) 5, *Kertész Lipót* (Debrecen) 8, *Kertész Ödön* 5, *Lázár Ferenc* 5, *Pollák Béla* (Csenger-Bagos) 4, *Pollák Joáchim* (Nagy-Tapolcsány) 4, *Rosenthál Rudolf* (Mohács) 1, *Roth Jenő* (Írsekujvár) 10, *Szwarc Izidor* (Aszód) 4, *Stern Sámuel* 5, *Szederkényi Sámuel* 2, *Tauber Emil* 3, *Weisz Dávid* (Onod) 2, *Weisz Henrik* (Bucsúfalu) 2, *Vitéz Salamon* 5, *Zsoldos Rezső* 1, Izr. tanítóképzői Tanári kar 10, és az Orsz. Izr. Tanítóegyesület 10 koronával; összesen tehát begyűlt 114 korona, mely összegből 84 koronát a sirkőre fordítottunk, a fennmaradt 30 koronát pedig az elhunyt édes atyjának küldtük el, hogy résztvehessen a sirkő leleplezésén.

Budapest.

Benedek Ábrahám, siketnéma-intézeti tanító.

Kérelem. Mindazon szeretett kartársaimat, akik velem az 1877/78—78/79—79/80-dik tanévekben a modori m. kir. áll. tanítóképezdében nyerték kiképeztetésüket, illetve az 1880. év szeptember havában ugyancsak ezen tanintézetnél velem együtt letették a tanképesítőt, ezúton szeretettel felkérem, hogy hollétüket velem levélileg tudatni sziveskedjenek. Céлом egy, a nyilvános pályán letelt 25 éves működésünk alkalmából Modor városában megtartandó szerény jellegű találkozóznak a megbeszélése. *Láczter Samu*, Cegléd.

Hymen. Érdemes pártolótagunk, *Harsányi* Adolf úr május hó 14-én lépett házasságra özv. dr. *Balla* Henrikné, sz. *Fisbein* Etelka úrnővel. — Derék tagtársunknak *Maislis* Ferenc, a pesti izr. hitközségi elemi fiúiskola tanítójának Emil fia jan. hó 4-én esküszik örök hűséget *Milich* Ilonka kisasszonynak, Grossmann Arnold úr nevelt leányának Budapesten. — Főtisztelendő *Handler* Jakab tatai főrabbi Aranka leányát eljegyezte *Freudes* Jaques úr Verőcéről. — Üdvözljük a fiatal párokat és örömszülőket!

Első Leánykiházasítási Egylet m. sz. Gyermekek- és életbiztosító-intézet Budapesten VI. Teréz-körút 40-42. Alapított 1863. évben. Folyó év április havában 1.230.000 K értékű biztosítási ajánlat nyújtatott be és 993.600 K értékű új biztosítási kötvény állítatott ki. Biztosított összegek fejében 75.918 K 94 fillér fizettetett ki. 1905. január 1-től április 31-éig bezárólag 4.731.800 K értékű biztosítási ajánlatot nyújtottak be és 3.947.100 K értékű új biztosítási kötvényt állítottak ki. Biztosított összegek fejében 250.603 K 98 fillért fizettek. Ezen intézet a gyermek és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolesőbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Megjelent új kiadásban.

A zsidók története.

A biblia befejezésétől a mai korig. Különös tekintettel a magyar zsidók történetére
A középiskolák felső osztályai és a tanítóképzők számára.

Irodalmi szemelvényekkel. *Dr. Kayserling M.* könyve nyomán.

Irták: **Csukási Fülöp és Schön József.**

II. javított kiadás.

Kapható a kiadónál:

SINGER és WOLFNER könyvkereskedésében,
VI., Andrásy-út 10. sz.

Pártoljuk a honi ipart!!

Az igaz magyar gazdasszony nem küldi már ruháit külföldre tisztítás és festés végett, mert

Beierl József

műfestő és vegytisztító

Budapest, VI. Király-utca 8.

az udvarban

a legjutányosabban és legpontosabban vegytisztít és fest bármilyen uri és női szövet-, selyem-, bársony- és csipke-ruhát. **Csipke- és szövetfüggönyök tisztítása.** — Vidéki megrendelések gyorsan, pontosan és jutányosan eszközöltetnek.

Féüzlet:

Budapest, VI. Király-utca 8.

az udvarban.

Gyűjtőtelep:

Budapest, VI. Múzeum-körút 31.

Ujpest, Kemény Gusztáv-utca.

Horovitz Adolf könyvkiadó-hivatalában Nagyszombatban megjelent

חמשה חומשי תורה

Mózes I. könyve héber nyelvgyakorlatokkal.

Szerkesztette

A vágújhelyi izr. népiskola tanítótestülete.

Ára vászonkötésben kor. 1.40.

Mózes II. könyve héber nyelvtani függelékkal.

Szerkesztette

STEIN MIKSA, nagyszombati főrabbi.

Ára vászonkötésben kor. 1.40.

A fordításnál a Fuchs-féle biblia elrendezése és szó szerinti fordítása szolgált mintául, hogy a gyermekek az iskolán kívül is fáradság nélkül gyakorolhassák az iskolában velük megismertetett bibliai tananyagot. Ezen biblia bevezetésével a t. tanító urak nagyon megkönnyítik a saját és a tanulók munkáját. Nemzeti-ségi vidéken pedig valóságos kulturmisszió teljesítésére van hivatva, mert a tanulók a fordítás és gyakori ismétlés által a magyar nyelvet már 1 év alatt biztosan el fogják sajátítani.

Ajánlható cégek.

Weisz Salamon Budapest, Népszínház-
utca 25. Ajánlja nagy raktárát üveg, por-
cellán és lámpa árukban. Épületüveges.
Képrámák nagy választékban.

Müller Testvérek, Budapest. Vegyé-
szeti gyár. Tinta, tus és aquarell-festék
gyártmányai a legjobbak.

Weisz Sándor Budapest, Ferenciek-
bázára 19. Jutányos áron készít elegáns
szabásu uri ruhákat. Angol és francia
ruhaszövet raktár.

Dadogást és minden beszédhibát
kezeség mellett a legeggy-
szerűbb és legújabb mód sze-
rint sikeresen gyógyít

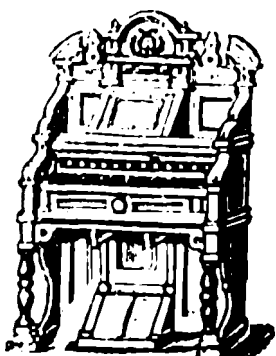
SOLT LAJOS Budapest, VII, Erzsébet-körut 29.
Orvosi felügyelet személyes vezetésem alatt.

HORÁNSZKY JÁNOS

állat-präparator és tanszerkészítő

Budapest, Kossuth Lajos-utca 16.

Állatok, madarak tömése, valamint iskolák ré-
szére mindenféle állat, madár, növény és min-
den präparatori tanszerek nagy raktáramból
legolcsóbban kaphatók.

HARMÓNÍUMOK

mindkét rendszer szerint a
legolcsóbban szállít

PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA

Budapest, VIII. József-körut 15. szám.

Árjegyzék ingyen és bérmentve. Tanerőknek külön százalékedmény.

Vizsgálati ajándékul

iskolai könyvtárak számára a legolcsóbb, legjobb és legalkalmasabb a

FILLÉRES KÖNYVTÁR

Kiadja

SINGER és WOLFNER

KÖNYVKERESKEDÉSE

BUDAPEST,

VI. Andrassy-út 10. szám.

Magyar fiúk, magyar leányok számára. Szerkeszti **PÓSA LAJOS.**

Elbeszélések, regék, történelmi elbeszélések, versek, szindarabok és utleírások gyűjteménye.

Egy-egy kötet ára színes borítéku bekötésben **50 fillér.**

 MOST JELENT MEG

	201. Havas István. Az ihácsi kis kakas. Elbeszélés, képekkel	— .50
	202 — Csipkerózsák. Versek	— .50
	203. Hermann Ottóné. Ők ketten. Mesék, elbeszélések, képekkel	— .50
204	206. Lengyel Laura. A virradat napja. Történelmi elbeszélés, képekkel	1.50
	207 Pósa Lajosné. Olvassuk csak. Elbeszélések	— .50
	208. Havas Mihály. A hősök. Hazafias elbeszélések. Képekkel	.50
	209. Egri György. Igaz is, nem is. IV. gyűjtemény	.50
	210. — V. gyűjtemény	— .50
	211. Kiszely R. Képek a nagy természetből	— .50
212	213. Sas Ede. A virágok költője, képekkel	1. —
	214. Krúdy Gy. Előre. Hazafias elbeszélések, képekkel	— .50
	215. Sebők Zs. Utazás Tündérországra. Mesék	— .50
	216. — Pattogatott kukorica. Mesék	— .50
	217. Dingha Béla. Kókumfitty király országa	— .50
	218. Gaál Mózes. A szurtos kis inasról	— .50
	219. Benedek Elek. Elek apó meséi. III. gyűjtemény	— .50
	177-178. Sas Ede. Kurucok csillaga. II. Rákóczi Ferencz. Történelmi elbeszélés képekkel	1.—

Minden kötet külön is kapható.

Megrendelésnél minden címért 54 fillér (4 fillér portóra való) küldendő be, hogy aztán bérmentve küldjük meg a rendelt köteteket. Húsz kötetért 10 korona küldendő be. A Filléres Könyvtár teljes jegyzékét kívánatra mindenkinek megküldjük.

• **Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.** •

CZIGLER ÉS SCHLESINGER

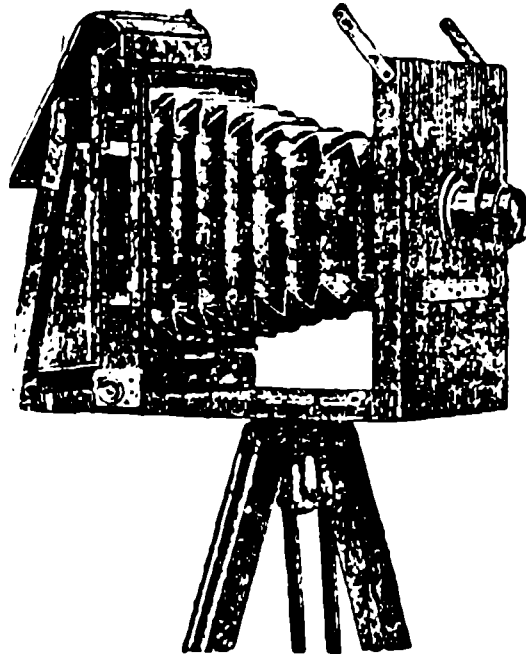
L Á T S Z E R É S Z E K

Budapest, VII. Kerepesi-ut 36. szám (a Klauzál-utca sarkán).

Iskolák részére ajánlják
fizikai és rajzeszközök

dús raktárát.

*Legjobb gyártmányu szín-
házi, tábori, tengeri és
vadászati távcsövek.*

*Valódi hegyi kristály-szem-
üvegek, csiptetők, lorgnettek,
szaru, acél, teknősbéka, arany,
ezüst és nikkel foglalással.*

Nagy választék
hő- és légsúlymérőkben,
vizmérlegek- és szal-
lagmérőkben.

Fényképező gépek és a hozzávaló kellékek

a legolcsóbb áron kaphatók.

Ruggyanta és rézbélyegzők, pecsétnyomók és vésnöki

— cikkek a legszebb kivitelben készítettnek.

Használt látszerési tárgyak kicserélése. — Javítások gyorsan és pontosan eszközöltetnek.

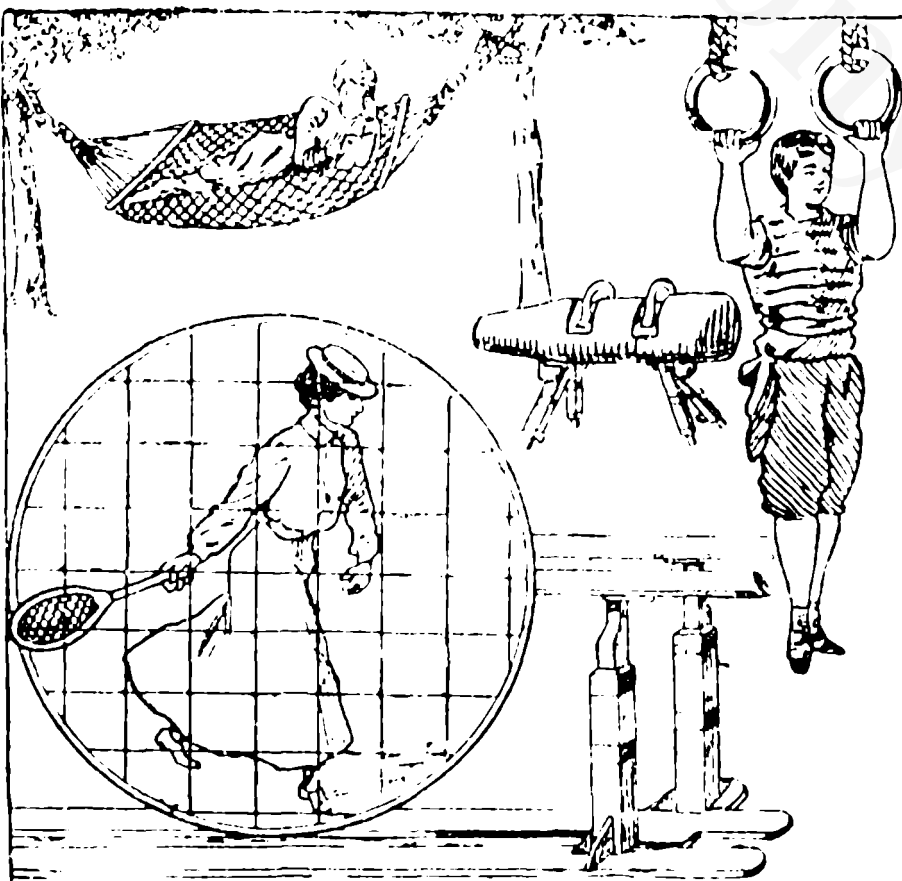
Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.

Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.

• **Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.** •

Alapított 1878.

Telefon: 15-56.

TORNAESZKÖZ

valódi angol tennis-játék, függágy, háló, teke-
játék, zsák-, ponyva- és fehér kender kötél,
legolcsóbb megbízható beszerzési forrása

Seffer Antal

sporteszközök és kötélgyártó telepe.

Budapest, IV. Károly - utca, boltsz. 12.

(Központi városház épülete.)

Képes árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.

ELSŐ MAGYAR ACÉLIRÓTOLL-,
TOLLSZÁR- ÉS INDIGÓ MÁSOLÓ PAPIRGYÁR
SCHULER JÓZSEF, BUDAPEST

Gyár: X. Gyömrői-út 61. — Iroda: VI. Dálnok-utca 26.

Gyártmányai: Acélirótollak, toll-
szárak, iratkapcsok
rajzszegek; indigo- és színes másolópapírosok,
fényérzékeny másolópapírosok pozitív és
negatív eljáráshoz, rajzmásolópapírosok, olaj-
lapok, cerosin- és viaszpapírosok.

Budapestre utazók figyelmébe!

Ki akar jól rágni?

*Tanárok, tanítók és ta-
nítónők kedvezményben
részesülnek.*

Lion 1894. I-ső díj.

Kiüntetve Grand
Prix.

FOGAK 2 frttól és teljes fogso-
rokat rágásra
beilleszt 24 óra alatt jótállással a gyö-
kér eltávolítása nélkül. Eltört és nem
jól illő fogsorok javítása 2 óra alatt
1 frttól. Amerikai fogműteremtulajdonos
KOVÁCS I., Gr. Hadik-palota Károly-körut
9. II. em. 8. — Található reggeli 9-től d. u.
6-ig. Vasárnap és ünnepnapokon is.